

Het kapitaal van de playground

Onderzoeksrapportage project SC RKF

dr Jeroen Vermeulen

Utrechtse School voor Bestuurs- en Organisationswetenschappen

Universiteit Utrecht

mei, 2008

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Inleiding	5
methodologische verantwoording	6
sociale cohesie en sociaal kapitaal	8
het belang van playgrounds	11
Hoofdstuk Een <i>De zes onderzochte playgrounds</i>	13
Hoofdstuk Twee <i>Gebruikers van de playgrounds</i>	20
een ontmoetingsplek voor verschillende gebruikers	21
leeftijd	24
relaties	26
meisjes en jongens	29
etnische achtergrond	31
concluderend	32
Hoofdstuk Drie <i>Activiteiten op de playgrounds</i>	34
structuur en regels	35
georganiseerd sporten en zelfstandig sporten	37
interactie tussen gebruikers: spel en strijd	40
concluderend	44

Hoofdstuk Vier <i>Begeleiding op de playgrounds</i>	46
regelen van het spel, regelen van gedrag	47
troosten, complimenteren en aanmoedigen	50
concluderend over begeleiding	52
organisatie van begeleide activiteiten	52
Conclusies en voorstellen voor interventie	54
belangrijkste bevindingen	54
voorstellen voor interventie	56
interventies en de ‘sport club’ RKF	57
Literatuur	60

Voorwoord

Het voorliggende rapport bevat een beschrijving en analyse van gegevens uit de eerste onderzoeksfase (april 2007 tot en met januari 2008) van het project SC RKF. Het project heeft tot doel om, via onderzoek van en interventies op processen die zich afspelen op de Krajicek playgrounds, bij te dragen aan het vergroten van sociale cohesie in de stadswijken waar de playgrounds zijn gesitueerd door het stimuleren van participatie van jongere en oudere buurtbewoners in activiteiten op de playgrounds. Daarnaast beoogt het project het sociaal kapitaal van de jongeren, die op de playgrounds sporten, te versterken. Het project wordt uitgevoerd door onderzoekers van de Utrechtse School voor Bestuurs- en Organisationswetenschappen, in samenwerking met de Richard Krajicek Foundation, en wordt mogelijk gemaakt door de financiële steun van het Oranje Fonds, het VSB Fonds en ABN AMRO.

De volgende onderzoekers en onderzoeksassistenten hebben mee het veldwerk in de eerste fase uitgevoerd, waarop dit rapport is gebaseerd: de USBO collega's Michel van Slobbe en Maikel Waardenburg en daarnaast de onderzoeksassistenten Susan van Wersch, Jelger Spijkerboer, Anne-Maartje Ordelmans, Annelies van Maarschalkerweerd en Ian Mostert. Binnen het projectteam hebben vanuit de RKF Chris Kaper en Sebastian Abdallah meegewerkt.

Ik bedank Eric van Veen van de Richard Krajicek Foundation en Paul Verweel, als Krajicek hoogleraar binnen de USBO supervisor over het onderzoeksproject, voor hun inhoudelijke commentaren op eerdere versies van dit rapport.

Utrecht, mei 2008

Jeroen Vermeulen

Inleiding

In 1928 verscheen het boek *The organization and administration of playgrounds and recreation* van Jay B. Nash (1887-1965), prominent Amerikaans wetenschapper en professional op het gebied van fysieke educatie. Het boek is opgedragen aan “The Child Without a Playground”. Deze opdracht toont zijn beweegreden achter het schrijven van het boek: Nash bepleit gerichte aandacht voor mogelijkheden voor stadskinderen om buiten te kunnen spelen en sporten. Zeventig later is er een opvallende gelijkenis met het initiatief van de Richard Krajicek Foundation om ‘playgrounds’ aan te leggen op plekken waar kinderen weinig mogelijkheden hebben om te sporten. Bijna tien jaar daarna, in 2007, is de RKF samen met de Utrechtse School voor Bestuurs- en Organisatiewetenschap een onderzoek- en interventieproject begonnen om de inmiddels 35 aangelegde playgrounds van een kwalitatieve impuls te voorzien. Het project wordt uitgevoerd onder het acroniem SC RKF, dat staat voor zowel Sociale Cohesie als Sport Club RKF. De doelstelling is om middels activiteiten op de playgrounds bij te dragen aan het versterken van sociale cohesie in de (dikwijls stedelijke aandachts-)wijken waar de velden zijn gesitueerd en aan het vergroten van het sociaal kapitaal van de jongeren die er sporten. Een belangrijke term in het project, die de concepten sociale cohesie en sociaal kapitaal concreet handen en voeten moet geven, is ‘organiserend vermogen’. De term duidt initiatieven, activiteiten en competenties op sportgebied aan van individuele en organisatie-actoren, die in de omgeving van de playground aanwezig zijn. Het project richt zich erop organiserende vermogens door middel van kwalitatief onderzoek in kaart te brengen en deze vervolgens via gerichte interventies ten goede te laten komen aan het sporten op de playground. Langs deze weg worden lokale (samenwerkings)relaties gevormd, die bijdragen aan de versterking van sociale cohesie in de buurt. Tegelijkertijd wordt er gewerkt aan het ondersteunen en verder ontwikkelen van de organiserende vermogens bij jongeren en begeleiders, met het oog op het vergroten van hun sociaal kapitaal. De interventies worden vervolgens zelf weer onderzocht en bereflecteerd. Het project heeft een doorlooptijd van drie jaar, tot eind 2009.

Het voorliggende onderzoeksrapport is het resultaat van de eerste fase van het project, waarin door oriënterend en verdiepend veldonderzoek op zes geselecteerde playgrounds een gedetailleerd beeld is verkregen van de processen die zich op en rond de velden afspelen. Richtinggevende onderzoeksvragen in deze fase waren: Wie zijn participanten op en rond de RKF playgrounds en welke betekenissen hebben de playgrounds voor hen? Op welke wijze vinden de processen op en rondom de playgrounds plaats en wat betekenen deze voor het versterken van sociale cohesie en het vergroten van sociaal kapitaal? Het beeld dat het onderzoek heeft opgeleverd biedt concrete aangrijpingspunten voor gerichte procesinterventies. De samenhang van deze interventies is erin gelegen dat ze alle gericht zijn op het ontdekken en vergroten van organiserende vermogens bij verschillende actoren in de directe omgeving van de playgrounds. Het verslag zal met voorstellen voor dergelijke interventies afsluiten.

Interventie en onderzoek zijn doorgaande processen. Een schriftelijk stuk als dit rapport loopt op het moment van verschijnen gewoonlijk alweer enigszins achter op de werkelijkheid. Inmiddels worden er interventies op en rond de playgrounds uitgevoerd en onderzocht. Het rapport fungeert met name als een ijkpunt om ook deze doorgaande activiteiten aan te toetsen. Het geeft, enerzijds, de termen aan waarbinnen het project zijn voortgang vindt en, anderzijds, richting aan de onderzoeks- en interventie handelingen. In die zin is het rapport een verantwoording van het project SC RKF voor de direct belanghebbenden van het project en een tussenstand van het project voor de geïnteresseerde lezer op wat meer afstand.

Het onderzoek dat hier wordt gepresenteerd is nadrukkelijk het resultaat van ‘teamwork’: er zijn verschillende onderzoekers, assistenten zowel als stafleden van de USBO, bij betrokken geweest in nauwe samenwerking met de projectleden vanuit de RKF. Om die reden wordt, met recht, door het gehele stuk de meervoudsvorm ‘wij’ gebruikt.

In het vervolg van de inleiding besteden we eerst aandacht aan de manier waarop het onderzoek is gedaan en hoe analyse van gegevens heeft plaatsgevonden. Daarna wordt ingegaan op de centrale theoretische noties in het onderzoek, sociale cohesie en sociaal kapitaal.

methodologische verantwoording

In de periode van april tot november 2007 is onderzoek gedaan op zes playgrounds in Nederland: Bergen op Zoom (Marslaan), Groningen (de Hoogte), Den Haag (Vermeerpark), Amsterdam (Reigersbos), Rotterdam (Schuttersveld) en Utrecht (Park de Gagel). Een beschrijving van deze playgrounds is te vinden in het volgende hoofdstuk. Op iedere afzonderlijke playground heeft een onderzoeker van de USBO 100-120 uur veldwerk

verricht. Dat heeft onderzoeksmateriaal opgeleverd in de vorm van observatieverslagen, foto's, interviewverslagen (van informele gesprekken) en schriftelijke en digitale documentatie (krantenartikelen, brochures en flyers van sportaanbiedende organisaties, rapporten of websites over de stadswijken waar de playgrounds zijn gesitueerd). De laatstgenoemde bronnen hadden vooral de functie om de context van de playgrounds in beeld te krijgen. De primaire data worden gevormd door de verslagen van de onderzoekers. Meer daarover later in deze inleiding.

Het onderzoek is uitgevoerd als handelingsonderzoek (Heller, 2004), wat betekent dat onderzoek en interventie nauw verweven zijn door het gehele proces heen. Naar aanleiding van de analyse van onderzoeksgegevens, die in dit rapport wordt geboden, zullen op meer systematisch wijze interventies kunnen worden geformuleerd. Maar ook al direct bij aanvang van dit onderzoek zijn interventies op kleine schaal geïnitieerd. Daarbij moet gedacht worden aan het gegeven dat onderzoek zelf al voor mensen en organisaties op en rond de playgrounds een aanzet is om dingen anders te doen of opnieuw te doordenken. Daarnaast achterhaalt dit type kwalitatief onderzoek concrete suggesties en wensen vanuit actoren op de playground, waar direct aandacht aan kon worden besteed. Om deze interventies te realiseren en te coördineren hebben de onderzoekers van het project samengewerkt met RKF leden van het projectteam, die specifiek gericht waren op het nadenken over en uitvoeren van interventies.

Kenmerkend is het kwalitatieve karakter van het onderzoek, waarbij de focus ligt op concrete processen op de playgrounds en de betekenissen die deze processen hebben voor betrokkenen. Dat betekent dat we een perspectief van binnen uit hebben gekozen in plaats van een perspectief van bovenaf (Boeije, 2005; Vermeulen, 2001). Het gaat in het project om ervaringen van concrete actoren en om het begrijpen van de werkelijkheid op de playgrounds vanuit de details van het dagelijks leven (Silverman, 2004 en 2007). Methoden die daarvoor bij uitstek geschikt zijn, zijn participerende observatie, informele (niet gestructureerde) gesprekken en het gebruik van fotografie (ibid.). Om de validiteit van onze bevindingen te waarborgen hebben we onder meer het volgende ondernomen: (1) de bevindingen van de verschillende playgrounds zijn voortdurend met elkaar vergeleken tijdens bijeenkomsten met de onderzoekers onderling; (2) bevindingen zijn verschillende malen uitgebreid besproken binnen het projectteam, waar vanuit de RKF weer andere expertises en ervaringsdeskundigheid aanwezig is, waardoor toetsing van bevindingen relevant en zinvol waren. Ook vond uitwisseling van gedachten plaats via een weblog (www.playgroundblog.nl); (3) de focus van ons onderzoek is geleidelijk aan verscherpt door theoretische literatuur over sociale cohesie, sociaal kapitaal en sport (hierover meer in de volgende paragraaf).

Het grootste gedeelte van de primaire data bestaat uit observatieverslagen. In deze eerste fase van het project hebben we gekozen voor participerende observatie en informele gesprekken omdat deze methoden de onderzoeker betere mogelijkheden geeft om dicht bij de onderzoeksgroep te komen en een directer contact te krijgen met informanten. Hierdoor is er een grotere kans om het noodzakelijk vertrouwen te winnen en om daadwerkelijk ervaringen en betekenissen van de onderzochten te kunnen begrijpen. Deze manier van onderzoeken is zeker nodig in een situatie, zoals hier, waar een groot deel van de onderzoeksgroep bestaat uit jongeren in de leeftijd van 6-18 jaar. Meer geformaliseerde methoden, zoals (semi-)gestructureerde interviews, kunnen afschrikken of leiden tot minder valide data (zie ook Spence Boocock & Scott, 2005). De observaties afkomstig van de zes playgrounds zijn 'vertaald' van veldnotities naar uitgewerkte teksten (Emerson e.a., 2007). Deze zijn vervolgens omgezet naar digitale bestanden in text-format. De digitale beschikbaarheid was nodig om een inhoudsanalyse te kunnen uitvoeren op het materiaal met behulp van software voor analyse in kwalitatief onderzoek. Er is gebruik gemaakt van het programma HyperResearch (versie 2007). Verschillende fasen van analyse zijn doorlopen (Boeije, 2005): van open coderen (dat een lange lijst van inhoudelijke codes of thema's oplevert), via axiaal coderen (waar een orde van relevantie wordt toegekend aan de lijst van codes), naar selectief coderen (waar structuur in de gegevens wordt aangebracht door een aantal centrale thema's te benoemen).

sociale cohesie en sociaal kapitaal

De doelstellingen van het project zijn benoemd in termen die naast een maatschappelijke betekenis ook theoretische waarde hebben: sociale cohesie en sociaal kapitaal. Hoewel een theoretische verdieping later in het project staat gepland, waardoor we in staat zullen zijn om de begrippen van een eigen rijke empirie te voorzien, is een eerste verkenning van de termen nodig. Methodologisch gesproken vormen ze de 'richtinggevende concepten' ('sensitizing concepts', Boeije, 2005: 47), die focus aanbrengen in de gegevensverzameling en de analyse. We zullen hier een verkenning presenteren van begrippen voorzover ze relevant zijn voor het kunnen begrijpen van de hier gepresenteerde onderzoeksresultaten en voorzover ze bruikbaar zijn bij het formuleren van voorstellen voor interventies en verder onderzoek die bijdragen aan de doelen van het project.

Het begrip sociale cohesie roept dikwijls positieve connotaties op van samenhang en eenheid, maar wordt tegelijk ook vaak in normatieve zin gebruikt (Kleinmans, 2007: 97): samenhang is gebaseerd op de aanname van homogeniteit. Mede om deze reden wordt het maatschappelijke debat over sociale cohesie gedomineerd wordt door pessimisme over toenemende diversiteit als gevolg van, onder meer, individualisering en

multiculturalisme. De laatste jaren zijn veel sociaal-wetenschappelijke studies over sociale cohesie verschenen (Evenblij, 2007) met als achterliggende motivatie dat de huidige, westerse, samenleving zoals de onze dreigt te ontbinden door een scala aan maatschappelijke veranderingen. Evenblij (2007: 10) observeert dat studies naar sociale cohesie nogal eens beginnen met een opsomming van maatschappelijke veranderingen: “Met woorden als migratie, globalisering, individualisme, flexibiliteit, transitie, marktwerking, multiculturaliteit, risicosamenleving en in- en uitsluiting wordt dan in grote halen een houtskoolschets van de moderne samenleving opgezet.” Met een perspectief ‘van bovenaf’ zien de dynamische maatschappelijke processen er uitermate hectisch, dreigend en vooral oncontroleerbaar uit. Maar, zoals Forrest en Kearns (2001: 2127) betogen, vanuit zo’n perspectief wordt onderschat dat in dagelijkse routines en interacties mensen voortdurend bezig zijn met ‘repareerwerkzaamheden’ om sociale relaties te normaliseren. In plaats van bij voorbaat uit te gaan van de ontwrichtende gevolgen van deze maatschappelijke processen is het zinvoller om te onderzoeken wat deze processen betekenen voor de contacten en verbindingen tussen groepen en mensen. Evenblij citeert de Ruijter en Jaspers, die grote onderzoeksprogramma’s naar cohesie in Nederland hebben geleid: “‘Cohesie’, zeggen ze, ‘drukt ons met de neus op het gegeven dat de mens als sociaal wezen van anderen afhankelijk is ... Hiermee is in notendop het vraagstuk van sociale cohesie gegeven: welke condities en mechanismen genereren, onderhouden, bevorderen of ondermijnen solidariteit, vertrouwen en binding tussen sociale partners?’” (2007: 11). Veel onderzoek naar sociale cohesie heeft zich gericht op buurten en stadswijken vanuit een zelfde aanname van homogeniteit, als locaties van sterk samenhangende gemeenschappen (zie Blokland, 2003: 46ff; Bolt & Dekker, 2007: 83). Hoewel de buurt als ‘gemeenschap’ eerder een normatief en zelfs romantisch idee is, is er wel een krachtig en empirisch gegeven mee verbonden, namelijk dat de buurt een locatie is waar veelvuldige - hoewel losse en verschillende - directe contacten bestaan tussen mensen, als bewoners en gebruikers van sociale en commerciële voorzieningen. En juist dit gegeven van sociaal contact is een voorwaarde voor sociale cohesie. Bovendien is de buurt voor mensen een belangrijke bron voor de vorming van sociale identiteiten (Forrest en Kearns, 2001: 2130). Maar zowel de contacten tussen bewoners als de identiteiten die ze voor zichzelf definiëren zijn eerder divers en heterogeen dan eenduidig. Forrest en Kearns (ibid.) zien daarom buurten liever in termen van overlappende sociale netwerken dan in termen van een territoriaal begrensde eenheid. De lokatie van de buurt is echter wel de plek waar bewoners via terloopse alledaagse contacten een gevoel van ‘thuis horen’, van veiligheid en vertrouwdheid kunnen krijgen. In de literatuur over sociale cohesie worden dit soort contacten ‘weak ties’ genoemd (ibid.). De kracht van deze ‘weak ties’ is dat ze kunnen helpen verschillende sociale netwerken met elkaar te verbinden. Dit soort contacten hebben daardoor ook een wijder bereik (mensen via-via kennen is een typisch voorbeeld

van 'weak ties') dan de zogenoemde 'strong ties'. Deze contacten duiden op relaties van sociale verplichting die mensen met elkaar aangaan in sterkere gemeenschappen als familie en vereniging, of in vriendschappen.

De andere term uit het project, sociaal kapitaal, is hiermee verbonden. Waar sociale cohesie vooral gaat over de aard en hoeveelheid van het contact tussen mensen (*bewoners* in de context van wijken en buurten), gaat sociaal kapitaal over de baten, het profijt, dat voortkomt uit deze contacten (Kleinhans, 2007: 96). Putnam (1992) heeft een invloedrijke bijdrage geleverd aan het begrip met een definitie die ook voor de aandacht in ons project naar 'organiserend vermogen' relevant is. Hij schrijft (1992: 35): "sociaal kapitaal verwijst naar kenmerken van sociale organisatie zoals netwerken, normen en vertrouwen die coördinatie en samenwerking ten behoeve van wederzijds voordeel mogelijk maken" (*mijn vertaling*, JV). Forrest en Kearns (2001: 2140) omschrijven de verschillende domeinen van sociaal kapitaal meer uitgebreid, zonder overigens de omschrijving van Putnam te verwerpen. Volgens hen gaat sociaal kapitaal over participatie, *empowerment*, formele en informele samenwerking met anderen, ondersteunende netwerken van individuen en organisaties, gemeenschappelijke waarden en normen, vertrouwen, veiligheid, en verbondenheid. Sociaal kapitaal is gebaseerd op de contacten of banden ('ties') die mensen door herhaalde interacties met elkaar opdoen. Het gaat niet om eenmalige contacten, maar om contacten die geregeld plaatsvinden en die voor de betreffende mensen zelf betekenisvol zijn. De contacten kunnen voortkomen uit netwerken binnen en tussen formele organisaties, maar ook uit informele sociale netwerken. Er wordt in het algemeen onderscheid gemaakt tussen 'bonding' en 'bridging' sociaal kapitaal (Putnam, 2001). De eerste vorm gaat over relaties van vertrouwen, respect en wederzijdse samenwerking tussen leden van een sociaal netwerk die een vergelijkbare sociaal, economische of etnische achtergrond hebben. 'Bridging' sociaal kapitaal gaat over dezelfde soort relaties maar dan tussen mensen van verschillende achtergrond. 'Bonding' sociaal kapitaal kan bijdragen tot ontwikkeling van sociale identiteit, maar kan ook neigen naar het versterken van homogeniteit en naar uitsluitende identiteiten. 'Bridging' sociaal kapitaal wordt doorgaans als het meest productief en zinvol gezien omdat deze is gebaseerd op heterogene netwerken en daardoor kan leiden tot groei en ontwikkeling van individuen en tot grotere participatie in verschillende samenlevingsverbanden. Dikwijls wordt in verband met 'bridging' sociaal kapitaal het belang van de 'weak ties' aangehaald, omdat 'weak ties' - zoals aangegeven - een groter bereik hebben en daardoor verschillende netwerken kunnen verbinden. Dat maakt de link tussen sociale cohesie en sociaal kapitaal opnieuw duidelijk. Beide gaan bovendien over sociale *netwerken van relaties*. Daardoor is het te eenvoudig om te zeggen dat sociaal kapitaal het 'bezit' zou zijn van individuen, waar sociale cohesie over groepen en gemeenschappen zou gaan. Inderdaad is sociaal kapitaal ook een individueel goed, maar

wel gebaseerd op en ingebed in een sociale structuur (Collins, 2004: 166). Het sociaal kapitaal van een persoon is pas iets waard als het herkend en geaccepteerd wordt door anderen. De inbedding in sociale structuren zorgt er daardoor voor dat, hoewel sociaal kapitaal in verschillende vormen voor verschillende doeleinden bestaat (Forrest & Kearns, 2001: 2140), niet alle vormen van sociaal kapitaal maatschappelijk gelijk worden gewaardeerd. Dat maakt sociaal kapitaal tevens tot een maatschappelijk goed.

Vanuit deze laatste gedachte is het nodig om positief kritisch te kijken naar de relatie tussen sport en sociaal kapitaal. Het belang van sporten, in georganiseerd verband vanuit verenigingen, voor het versterken van sociaal kapitaal in de vorm van het opbouwen van maatschappelijke netwerken en het ontwikkelen van zelfvertrouwen en vertrouwen in anderen is onderzocht en bevestigd in verschillende studies (bijvoorbeeld Breedveld en van der Meulen, 2002; Janssens, Roques en Verweel, 2006; Verweel, 2007). Inmiddels wordt aan sport, juist vanwege de mogelijkheden die het biedt om belangrijk sociaal kapitaal te ontwikkelen, een grote maatschappelijke rol toegekend op verschillende terreinen (integratie, gezondheid, sociale cohesie). De maatschappelijke waarde van sport wordt erkend (vooral overigens in termen van 'bridging' sociaal kapitaal). Tegelijkertijd dreigt de waarde van het sporten als doel op zichzelf te worden onderschat.

Boessenkool, van Eekeren en Lucassen (2008) betogen dit laatste in het kader van de maatschappelijke druk die (bestuurders van) sportverenigingen wordt opgelegd en die zich vertaalt in druk richting modernisering en professionalisering. Zij schrijven echter: "Maar de vele, naar schatting minimaal 20.000, kleine verenigingen (..) verdienen een sterke herwaardering voor datgene wat ze wekelijks nu voor elkaar krijgen: het organiseren van sportwedstrijden en trainingen met alles wat daar bij hoort. Ook dat is bevordering van maatschappelijke participatie, sociale cohesie en opbouw van sociaal kapitaal". In het samen sporten *op zichzelf* en in het op eigen initiatief of in verenigingsverband organiseren daarvan ligt, voor betrokkenen zelf, belangrijk sociaal kapitaal. Het is een uitgangspunt van dit project en van dit rapport dat we op zoek gaan naar diverse vormen van sociaal kapitaal dat door het sporten op de playgrounds bestaat en verder kan worden ontwikkeld en ondersteund. En dan gaat het niet alleen om die vormen die maatschappelijk gezien het meest waard zijn of gewaardeerd worden, maar ook om vormen van respect en (zelf)vertrouwen die binnen netwerken van sportende jongeren betekenisvol zijn. Dat uitgangspunt sluit aan bij een belangrijke conclusie uit het onderzoeksprogramma Sociale Cohesie in Nederland, namelijk dat het behouden en respecteren van eigen en andermans identiteit en eigenwaarde de sociale cohesie van de Nederlandse samenleving versterkt (Evenblij, 2007: 14). Met andere woorden, in tegenstelling tot de aanname van homogeniteit, is het juist respect voor diversiteit dat wezenlijk is voor sociale cohesie.

het belang van playgrounds

We willen tot slot nog stilstaan bij de opvattingen van Nash (1928) over playgrounds. Een vergelijking met Nash is gerechtvaardigd omdat de playgrounds waar hij over spreekt overeen komen met de sport- en speelvelden die door de stimulansen van de RKF tot stand zijn gekomen. De RKF playgrounds zijn, zoals beschreven zal worden in dit rapport, gevarieerde plaatsen voor sport en spel. Nash beargumenteert de noodzaak voor het aanleggen van playgrounds, juist in een tijd (hij spreekt in 1928!) waar door professionalisering en commercialisering van sport en spel voor kinderen in met name de stad steeds minder gelegenheid bestaat vrij te sporten. Het is een verschijnsel dat tegenwoordig opnieuw aandacht heeft. Bouw en Karsten (2004:12) schrijven in hun studie naar de strijd om speelruimte van stadskinderen: “In de stedelijke openbare ruimte zijn kinderen steeds minder aanwezig. Problemen van verkeersonveiligheid, een tekort aan attractieve buitenruimte en het soms negatieve pedagogische klimaat op straat, worden [in de literatuur, JV] als belangrijkste redenen genoemd. Een van de weinige activiteiten die kinderen nog onderscheidt van volwassenen - buitenspelen - staat onder druk. Tegelijkertijd is duidelijk dat buitenspelen voor kinderen van grote betekenis is voor hun motorische, sociale en zelfs cognitieve ontwikkeling (De Winter & Kroneman, 1998).” In diezelfde geest wees ook Nash op de vormende en educatieve kant doordat, zoals hij beargumenteerde, sport en spel op playgrounds cruciale ervaringen kan opleveren voor kinderen (zie ook Ellis, 2003). Het project SC RKF bouwt op deze inzichten voort door een focus op het ontwikkelen van sociaal kapitaal van jongeren via (sport)activiteiten en begeleiding daarvan op de playgrounds. Daartoe willen we onderzoek en interventie enerzijds richten op de door jongeren zelf georganiseerde activiteiten op de playgrounds. En anderzijds benadrukken we bovenstaande inzichten door een focus op de manier waarop de sportbegeleiding in georganiseerde activiteiten weet aan te sluiten bij en te reageren op het gedrag en de ervaringen van jongeren. Nash (1928: viii) noemt in dat kader drie essentiële kenmerken van een goede playground: (1) “a safe place to play”, (2) “skilled leadership” en (3) a well-selected program of activities”.

Volgens Nash kan een playground op verschillende plekken worden aangelegd, variërend van in een park, op een schoolplein, een vrije ruimte of in de buurt van woningen. Dat levert een variatie aan playgrounds op, die steeds een ander karakter hebben en verschillende aantrekkingskracht. Iedere playground - en dat geldt zeker ook voor de RKF velden zoals in het rapport zal worden getoond - is op een verschillende manier gesitueerd in een stadswijk. Dat levert steeds andere mogelijkheden en uitdagingen op voor het inbedden van de RKF in de sociale netwerken van de wijk of buurt. Het betrekken van lokale partners - organisaties, maar vooral ook actieve bewoners - bij activiteiten op en rond de playground is een belangrijk interventiedoel van het project.

De aandacht van Nash voor (a) de kwaliteit van de playgrounds zelf, (b) de jongeren die op de playgrounds sporten en spelen, (c) de activiteiten en (d) de begeleiding en organisatie (programmering) op de playgrounds, inspireert dit rapport. De opbouw van het rapport weerspiegelt dit: de vier aspecten (a) tot en met (d) die hier zijn genoemd vormen de thema's van de achtereenvolgende vier hoofdstukken.

Hoofdstuk Een De zes onderzochte playgrounds

In dit hoofdstuk bieden we een blik op de zes RKF playgrounds die in het onderzoek betrokken zijn geweest en waarover hier gerapporteerd wordt. In de onderstaande tabel staan de namen en locaties van de playgrounds. In de volgende hoofdstukken van het rapport gebruiken we meestal de namen van de playgrounds zonder de stad of de wijk te noemen waar ze zijn gesitueerd.

De onderzochte RKF playgrounds

Locatie	Playground
Bergen op Zoom, Sterrenbuurt	Marslaan
Groningen, De Hoogte	De Hoogte
Den Haag, Schilderswijk	Vermeerpark
Amsterdam, Zuidoost	Reigersbos
Rotterdam, Crooswijk	Schuttersveld
Utrecht, Overvecht	Park de Gagel

Het meest in het oog springt de verscheidenheid aan playgrounds die door of met hulp van de RKF zijn aangelegd. Sommige maken deel uit van een groter geheel aan sportvoorzieningen, zoals in Rotterdam en Den Haag; andere zijn sportvelden die op zichzelf bestaan, zoals in Utrecht en Groningen. De meeste velden zijn geschikt voor divers sportgebruik (zoals voetbal, tennis, basketbal, volleybal); een aantal is specifiek aangelegd voor tennis (in Rotterdam en Amsterdam). Een ander punt van verschil ligt in de publieke toegankelijkheid van de playgrounds. Op een aantal playgrounds is er een toegangshek en daardoor de mogelijkheid voor beter toezicht op het gebruik en de gebruikers (met name in Rotterdam, Den Haag en Amsterdam en in mindere mate Groningen), terwijl de velden in Utrecht en Bergen op Zoom open aan park en straat liggen. De playgrounds in Den Haag en Amsterdam zijn niet altijd open en toegankelijk. Verder is opvallend dat er playgrounds zijn waar direct rondom bewoning is (zoals vooral

in Groningen en Den Haag), terwijl andere in een park of in een andere open publieke ruimte gelegen zijn (Utrecht, Bergen op Zoom). De verscheidenheid aan playgrounds is geen toevallig gegeven, maar komt voort uit de wijze waarop de RKF zoekt naar 'maatwerk' om vanuit de mogelijkheden, initiatieven en wensen van de betreffende buurt zelf playgrounds aan te leggen.

De wijken waarin de onderzochte playgrounds zijn gesitueerd zijn, uiteraard, ook verschillend. Maar de overeenkomst in alle gevallen is dat het gaat om stadswijken die bekend zijn om hun sociaal-economische problematiek. Behalve de Sterrenbuurt in Bergen op Zoom behoren de overige stadswijken tot de veertig wijken die Minister Vogelaar van Wonen, Wijken en Integratie heeft aangewezen als 'aandachtswijken' (zie voor een goed overzicht van de wijken en hun beschrijvingen www.kei-centrum.nl). De RKF richt zich juist op dit soort wijken omdat daar doorgaans (te) weinig mogelijkheden zijn voor jongeren om te kunnen sporten en spelen.

Hieronder lopen we langs de zes onderzochte playgrounds om de punten die we hierboven hebben genoemd te illustreren. Daarnaast geven we kort aan welke partijen door de RKF (met name financieel) worden ondersteund om op de playgrounds sportactiviteiten te organiseren en te begeleiden.

Playground 'Marslaan' in Bergen op Zoom

Het speelveld aan de Marslaan ligt aan de rand van een klein park (het A.M. de Jongpark). Aan de andere kant van het veld loopt een weg. Aan de overkant van de weg, gezien vanaf het speelveld, ligt een bedrijventerrein. Aan de achterkant ligt een kerk en aan de zijkant een Turkse

moskee. De playground wordt omringd door een metalen hek en bestaat uit een asfaltondergrond plus twee goaltjes.

Playground Marslaan, Bergen op Zoom

Er is geen belijning en geen verlichting; en er zijn geen faciliteiten voor andere sporten zoals basketbal of tennis. Sportactiviteiten worden onder meer op de playground

Playground De Hoogte, Groningen

al professionele
ornamenteel voetbal.

in. Het is een relatief
elichting zijn aanwezig,
titeiten en op
aat het gebouw van
n de
organiseert
caties, waaronder op de

Playground 'Vermeerpark' in Den Haag

Het Vermeerpark, waar de RKF playground onderdeel van is, ligt midden in de Haagse Schilderswijk aan de Vermeerstraat. Het heeft voorzieningen als een tennisveld, basketbalveld, korfbalveld cq. volleybalveld, tennistafels, fitness mogelijkheden, een groot kunstgras voetbalveld en een uitgebreide, grote speeltuin. Naast de verschillende sportvelden liggen er ook nog grasveldjes en staan er bankjes verspreid over het plein waar mensen kunnen zitten. Daarnaast zijn er toiletten, een kantoortje en opslagruimte voor uitleenmateriaal.

Haag

Er staat
plein
grote

gesport

worden wanneer het donker is. Het park kent een sluitingstijd.

playground
Vermeerpark, Den

een hek om het
heen en er zijn
lichtpalen
waardoor er ook
en gespeeld kan

Sportactiviteiten worden op Vermeerpark georganiseerd en begeleid door enerzijds Welzijnsorganisatie ZEBRA (voorheen WES) en anderzijds door de RKF zelf middels stagiaires van het Mondriaancollege in Den Haag.

Playground 'Reigersbos' in Amsterdam

Playground Reigersbos bestaat uit twee, door hekken afgescheiden, veldjes of 'courts', een tennisbaan en een 'multicourt' met belijning en voorzieningen voor voetbal, tennis en basketbal. Om de playground heen staat een hoog hek dat als bescherming dient voor de parkeerplaatsen die aan de playground grenzen. Op de tennisbaan wordt door Stichting Jeugdtennis Amsterdam Zuidoost (sjTaz) onder leiding van Tine Slager vier keer per week tennislessen gegeven.

Op het naastgelegen multicourt organiseerden in de zomer van 2007 verschillende sportaanbieders (Club 2000, Sciandri en Global Start) basketbal en voetbal.

playground Reigersbos, Amsterdam

De playground grenst aan en ligt op het terrein van een school, de Scholengemeenschap Reigersbos (SGR), waarmee afspraken zijn gemaakt over het gebruik van het terrein door school, sportaanbieders en de buurt. De SGR is één van de twee scholengemeenschappen in Amsterdam Zuidoost.

Playground Reigersbos ligt midden in een gevarieerde woonwijk (huur- en koopwoningen) met laagbouw en woonblokken met 3 woonlagen. De wijk Reigersbos is ruim opgezet met veel groenvoorzieningen en parkjes.

Playground 'Schuttersveld' in Rotterdam

Het park Schuttersveld ligt midden tussen de bebouwing van Crooswijk. Er bevindt zich een complex van sport- en speelfaciliteiten, waar de RKF playground deel van uitmaakt. De playground zelf bestaat uit twee tennisvelden en een basketbalveld. De ondergrond

heeft een fel gekleurde toplaag. Aan de zuidkant grenst de playground aan een sporthal en een zwembad. Links van de playground liggen een Cruyff Court en een 'multicourt' en om het veld heen ligt verder nog een atletiekbaan.

playground Schuttersveld, Rotterdam

De velden zijn omheind door hekken om de ballen tegen te houden. De velden kunnen worden afgesloten, maar dat gebeurt niet vanwege het feit dat het openbaar terrein is. De velden zijn voorzien van verlichting.

Op Schuttersveld worden sportactiviteiten georganiseerd door een coördinator sportstimulering van de gemeentelijke dienst Sport en Recreatie. Onder hem begeleiden een buurtsportmedewerker en een aantal ongediplomeerde spelleiders activiteiten op de playground.

Playground 'Park de Gagel' in Utrecht

Deze playground ligt in de hoek van een stadspark, aan de ene kant open naar het park en aan de andere kant grenzend aan een voormalig kerkgebouw en hoogbouw aan de Marokkodreef. De playground bestaat uit een belijnd veld met zowel voetbaldoeltjes als baskets. Daarnaast zijn er een tennistafel, twee panna-veldjes en een skate-baantje. Er is geen verlichting op de playground; evenmin zijn er hekken rondom, behalve hoge hekken achter de doeltjes en een afscheiding met het voormalig kerkgebouw. Sportactiviteiten worden er op de playground georganiseerd en begeleid door sportleiders en stagiaires van de welzijnsorganisatie Cumulus.

playground Park de Gagel, Utrecht

Hoofdstuk Twee Gebruikers van de playgrounds

Als we met kwantitatieve methodes het gebruik van de zes playgrounds zouden hebben onderzocht dan zouden we naar alle waarschijnlijkheid hebben geconcludeerd dat de meest frequente bezoekers, die de playgrounds ook daadwerkelijk gebruiken om te sporten, jongens in de leeftijd van 8 tot 18 jaar zijn, van diverse allochtone afkomst. Daarnaast zouden we hebben geconstateerd dat voetbal de meest voorkomende sport op de playgrounds is. Gebaseerd op verworven kennis over de stedelijke locaties van de playgrounds (zie bijvoorbeeld Bakker e.a, 2008), over spelen en sporten op straat en over de populariteit van voetbal onder jongens (Elling & Knoppers, 2005) is dit gegeven nauwelijks verrassend noch toevallig. Maar er is duidelijk meer te zeggen over de gebruikers en het gebruik van RKF playgrounds dan het bovenstaande. Als we het perspectief van bovenaf (de getallen en de feiten) inwisselen voor een perspectief van onderaf (de observaties van interacties en betekenissen voor de gebruikers zelf) zien we andere realiteiten. Naast de genoemde jongens is er wel degelijk plaats en ruimte op de playgrounds voor meisjes, voor autochtone jeugd, en voor volwassenen, in genoeg gevallen zelfs tegelijkertijd. Bovendien komen er op de playgrounds ook andere sporten aan bod dan alleen voetbal: er is basketbal, volleybal, tennis en er vinden ook allerlei spellen plaats. Daarnaast levert het perspectief van onderaf een goed zicht op verschillende vormen van interacties tussen de gebruikers van de playgrounds én op de inbedding van sportactiviteiten in de sociale omgang tussen de gebruikers. Dat laatste is van belang omdat het doel van de RKF en van het project SC RKF is om tegelijk met het plezier in het sporten ook bij te dragen aan het vergroten van sociaal kapitaal van jongeren en het verstevigen van sociale cohesie. Van belang is, met andere woorden, om meer te leren dan cijfers over het gebruik van de playgrounds kunnen uitdrukken; te leren begrijpen wat de contacten en interacties tussen gebruikers van de activiteiten op de playgrounds betekenen in sociale zin.

De gebruikers van de playgrounds staan in dit hoofdstuk centraal. Dat zijn vooral de jongeren die er komen om te sporten of elkaar te ontmoeten, maar ook de begeleiders die zich op en rond het veld bewegen. Ook volwassenen - meesportend of toekijkend - zullen zichtbaar zijn.

Terwijl dit hoofdstuk over de gebruikers van de playgrounds gaat, gaat het volgende hoofdstuk over de activiteiten op de playgrounds. Uiteraard is het niet goed mogelijk deze twee strikt te scheiden, waardoor er overlap zal zijn. Maar het idee is dat we eerst willen laten zien *wie* er op de playgrounds te vinden zijn en daarna *wat* ze doen. We geven een

beeld van de gebruikers langs de lijn van hun leeftijd, hun relatie tot elkaar (hoe ze elkaar kennen), hun geslacht en etnische afkomst. Waar het hier vooral om gaat is de manier waarop jongeren binnen deze categorieën met elkaar omgaan.

een ontmoetingsplek voor verschillende gebruikers

Laten we direct een kijkje nemen op de playground, in dit geval Vermeerpark, waar de onderzoeker het volgende heeft opgetekend:

Ik sta te kijken bij het voetballen, er staan zowel jongens als meisjes om het veldje heen, en ze moedigen de voetballers aan en reageren op wat er in het veld gebeurt. Veel kinderen lopen heen en weer tussen activiteiten, ze lijken zich op hun gemak te voelen en praten en lachen hard. Ook zitten en staan er aardig wat ouders. Zij houden zich meer afzijdig en zitten op de bankjes of staan in de speeltuin. De speeltuin is druk bezet, veel jongens en meisjes zijn aan het spelen en hun ouders (zowel vaders als moeders) kijken toe of spelen mee. Ook vrouwen met kinderwagens, kleine kindjes op driewielers lopen en fietsen tussen de andere mensen op het plein door. (observatieverslag Vermeerpark)

Natuurlijk zijn de playgrounds op de eerste plaats bedoeld om er te sporten. Dat gebeurt ook volop. Maar zeker als onderdeel van een groter park als Vermeerpark, met een variatie aan sport- en spelmogelijkheden, is een playground uitnodigend voor verschillende gebruikers, van verschillende leeftijd, meisjes en jongens door elkaar. Met name de aanwezigheid van een speeltuin voor kleine kinderen zorgt ervoor dat ook volwassenen (ouders, opa's en oma's met name) naar de playground komen. Op playground Schuttersveld bestaat een gelijkaardig beeld:

Er komen verschillende mensen langslopen (veel vrouwen met kinderen). Zij hebben niet actief contact met de jongeren die sporten, maar genieten van hun wandeling door het park en langs de veldjes. Een aantal van hen heeft boodschappen gedaan. Het is ook heel erg druk bij de speeltuin en kinderdagverblijf naast de veldjes, er lopen heel jonge kinderen en ouders. (observatieverslag Schuttersveld)

Gebruikers van de playgrounds zijn er in allerlei soort: sporters, maar ook passerende wandelaars, mensen die langs de lijn van het veld toekijken. Een teken van lokale inbedding van de playgrounds is dat er vanuit organisaties uit de omringende wijk gebruik wordt gemaakt van de playgrounds. Kinderen en begeleiders van kinderdagverblijven en scholen komen er. Maar ook uit buurtcentra, opvanghuizen of andere lokale welzijns- en zorginstellingen komen mensen om gebruik te maken van de playgrounds. Soms zijn er

meer geformaliseerde contacten met instellingen (zoals met scholen, bijvoorbeeld op Reigersbos), en soms gaat het om eigen initiatieven vanuit organisaties (zo komen op Park de Gagel wekelijks begeleiders en kinderen van een nabijgelegen 'logeerhuis' voor kinderen uit 'multi-probleem gezinnen' naar de playground om te sporten). De playgrounds zijn meer dan een plaats om te sporten, ze bieden de mogelijkheid anderen uit de wijk te ontmoeten. Belangrijke voorwaarde daarbij is wel dat er ter plekke of in de nabijheid diverse mogelijkheden voor activiteiten en contact bestaan. Van de onderzochte playgrounds voldoet die aan de Marslaan in Bergen op Zoom het minst aan dit beeld.

Op de playgrounds zijn er goede mogelijkheden om mensen uit de directe omgeving, de wijk, terloops te ontmoeten en dus zijn de playgrounds een belangrijke bron voor het creëren van 'weak ties' die gezien worden als belangrijk voor het verstevigen van sociale cohesie (van Kempen, 2007). Ook voor de ontmoeting met 'anderen' dan degenen uit de groep waar je vaak mee om gaat, bieden de playgrounds mogelijkheden. Met andere woorden, er zijn volop mogelijkheden voor zowel 'bonding' als 'bridging' relaties. Maar dat is in het algemeen gesproken. De vraag is vervolgens *of* en zo ja *hoe* dat gebeurt. Als we preciezer kijken dan zijn er ten minste twee zaken te noemen die van belang zijn voor het wel of niet contact krijgen met 'anderen'. Op de eerste plaats speelt het moment van de dag een rol. Playground sportactiviteiten concentreren zich in de namiddag.

volop activiteit op Schuttersveld, Rotterdam

's Ochtends door de week is het er rustig of gewoon stil. Zoals in het volgende fragment:

Het hele park, inclusief de playgrounds en speeltuin, ligt er rustig bij. Het is heerlijk weer, maar zo vroeg in de ochtend is er vrijwel niemand aanwezig. Het park wordt schoongemaakt door de gemeente met een veegmachine. Een vrouw loopt langs het veld met haar hond en gaat het park in. Een tweede vrouw loopt eveneens met haar hond langs. In het park zitten twee oudere dames op een bankje in de schaduw.

Ook de tijd van het jaar is relevant hier. Het playground seizoen loopt van april tot oktober, d.w.z. dat er in deze periode het programma van sportactiviteiten het meest uitgebreid is en er dus regelmatig en vaak groepen sporters op de playgrounds te vinden zijn.

Een tweede punt over contact tussen diverse gebruikers is gebaseerd op observaties als de volgende:

Tijdens de periode dat ik naast het veldje zit komen er zes mensen langs het veldje. Twee vrouwen die een hoofddoek dragen, een bejaarde man en bejaarde vrouw en een vrouw met een klein kind in een wagentje. Er is geen contact tussen deze mensen en de jongens op het veld (observatieverslag Marslaan)

en

Het valt me nu pas op dat ik nog niet eerder gelet heb op voorbijgangers. Als ik terug denk bedenkt ik me dat er al eerder mensen langs zijn gekomen, maar dat geen van hen is opgemerkt door mensen op de playground. Eerder was er wel een kort gesprekje tussen een van de basketballers en een voorbijlopend meisje (observatieverslag De Hoogte)

Doorgaans is er weinig tot geen contact tussen de sporters op de playground en omstanders of voorbijgangers. De sportactiviteit is een gefocuste activiteit (Goffman, 1966); de sporters richten zich op het sporten en op elkaar. In het algemeen kun je vervolgens zeggen dat gebruikers die verschillende activiteiten doen niet vanzelfsprekend mengen en met elkaar in contact komen. Om 'weak ties' te doen ontstaan en, nog meer, om 'bridging' relaties te creëren is daarom ook gerichte interventie of actie op nodig. Om die reden is een gericht programma van activiteiten op playgrounds nodig, dat zich richt op het betrekken van verschillende (groepen) jongeren bij de activiteiten.

leeftijd

Jongeren tot ongeveer 12 jaar en oudere jeugd sporten en spelen doorgaans gescheiden, maar je ziet ze ook samen sporten. De oudere jeugd fungeert in die gevallen vaak als voorbeeld voor de jongeren, ze nemen dan ook nogal eens de leiding, geven technische aanwijzingen over het sporten. Soms mogen de jongeren ook wel meedoen aan partijtjes tussen groepen oudere jeugd. De foto hieronder, tijdens een partijtje voetbal op Schuttersveld, geeft daar een voorbeeld van.

‘jonkies’ mogen meevoetballen met de groten, op Schuttersveld, Rotterdam

Op playground Park de Gagel hebben we ook verschillende keren waargenomen dat oudere jongeren (tegen de 20 jaar) op de panna-veldjes en op het grote veld regelen hoe er gespeeld wordt en zo ook een bepaalde orde opleggen aan de kleinere jongens (en soms meisjes). Soms voorkomen oudere jongeren ook dat de kleineren gaan ‘klieren’ of zelfs vernielingen gaan aanbrengen. Dit gegeven van de oudere jeugd die een begeleidende rol neemt is natuurlijk belangrijk als het gaat om jongeren uit de buurt te betrekken bij activiteiten van de playgrounds. Het vinden van deze jongeren en hen erbij te betrekken zou vanuit de playgrounds en vanuit het project SC RKF gestimuleerd moeten worden.

Maar niet altijd gaat het op deze manier samen tussen jongere en oudere jeugd. In de observatie hieronder lezen we dat vier jongetjes het veld ruimen voor een groepje ouderen, zonder overigens dat daar expliciet iets over gezegd wordt. Dat laatste is

overigens een belangrijk punt dat we later, als we vertellen over de activiteiten op de playground (onder 'strijd'), nog verder bespreken.

De jongens blijken Kadir (12), Burak (11), Ozgur (bijna 12) en Selman (10) te heten. Om 16.30u zijn er vier grotere jongens het veld opgekomen. Ze hebben een voetbal bij zich. Het is opvallend dat de vier jongens die eerder aan het spelen waren van het veld afgaan. Een draagt een shirtje van Fedkom, de ander heeft een witte pet op, weer een ander draagt een trui van Donnay en de laatste draagt een spijkerbroek. (observatieverslag Marslaan)

In het vrije spel op de playgrounds gaat het, volgens onze bevindingen, steeds goed tussen de jongeren van verschillende leeftijd. Het regelt zich op één van benoemde drie manieren (oudere als begeleider, samen sporten, jongsten ruimen het veld), waarbij het duidelijk is dat de groepjes oudere jeugd altijd dominant is boven de jongere; zij bepalen.

Er zijn duidelijk minder vaak volwassenen van boven de 25 jaar, die gebruik maken van de playgrounds om te sporten. Georganiseerde activiteiten zijn niet op volwassenen gericht. Toch maken ook volwassenen soms gebruik van de sportfaciliteiten op de playgrounds. Meestal gaat het dan om mogelijkheden om tennis te spelen, zoals op Schuttersveld. Op Vermeerpark is er mogelijkheid tot fitness, waar ook volwassenen van gebruik maken. Je kunt wellicht zeggen dat volwassenen naar playgrounds komen waar een verscheidenheid aan sportmogelijkheden bestaan. Daarnaast komen volwassenen, als ouder, in gevallen mee met hun kind om samen te sporten, zoals op playground De Hoogte, waar de onderzoeker heeft opgetekend: *"Ondertussen komt er een man met een kind achterop de fiets aan. Ze hebben een voetbal bij zich en beginnen over te spelen op de playground. Het blijken vader en zoon te zijn."* Op Schuttersveld, waar de RKF playground twee volwaardige tennisvelden heeft, doet zich op een bepaald moment het volgende tafereel voor, dat bij de bezoekers en omstanders indruk heeft gemaakt:

Op het Krajicekveld steelt een chinees meisje van 6 jaar de show. Ze speelt met haar vader tennis en is heel erg goed. De jongens langs het veld zijn duidelijk onder de indruk; "Zij gaat het echt maken!". Rond 20.30 vertrekt het meisje weer met haar vader, ze lopen de wijk in. (observatieverslag Schuttersveld)

Naast de reden om samen met hun kinderen te sporten, zijn er ook ouders die aan de onderzoekers hebben verteld dat ze hun kinderen liever niet alleen naar de playground laten gaan. We hebben dat echter niet veelvuldig gehoord. Hieronder staat het verhaal van één van hen. De ouders zijn de enige gebruikers van de playground die het thema 'veiligheid' expliciet ter sprake brachten.

Als ik aankom zie ik een vrouw met hoofddoek zitten op een bankje en ik ga naast haar zitten en raak in gesprek. De vrouw is hier met haar twee zoontjes en ze wonen in de appartementen die grenzen aan het schuttersveld. Ze woont daar net een paar jaar en heeft daarvoor wel in de buurt gewoond. Ze komt vaak op het Schuttersveld met haar zoontjes, na schooltijd. De jongens mogen alleen maar samen met hun moeder naar het veld. Ze gaan nooit naar de speeltuin, want daar moet je entree betalen of lid worden en dat is te duur geeft de vrouw aan. Ze laat de jongens van 8 en 11 liever niet alleen op het veld spelen, ze is erg bezorgd en wil graag weten waar ze zijn. De jongens fietsen over het schuttersveld en een van hen speelt met een voetbal. (observatieverslag Schuttersveld)

relaties

voetbalvriendjes op playground Marslaan, Bergen op Zoom

Op de foto staan de vrienden Selman, Ozgur, Burak en Kadir. Ze zijn geregeld te vinden op de playground, om met elkaar te voetballen of om mee te doen aan een georganiseerde sportactiviteit. Ze hebben ook een paar duidelijke wensen voor de playground. We laten ze maar even aan het woord; dan krijgen we een beter beeld van wie ze zijn:

Als ik de namen van de vier 'kleine'jongens moeilijk vind om op te schrijven begrijpen ze dat wel. Zij zijn immers Turks en ik niet, legt Burak uit. De jongens willen graag wat kunstgras op het veldje. Ze vinden de grond erg hard en komen soms met hun handen tussen de bal en de metalen hekken om het veld. Het belangrijkste vinden ze licht. Kadir en Ozgur doen wel eens mee aan het zaalvoetbal op woensdagmiddag in de sporthal. Dat duurt van 13.00-14.30. ze moeten minstens met 12 kinderen zijn anders gaat het niet door. Maar dat gebeurt volgens Kadir niet vaak. 12 kinderen is het minimum omdat er anders geen partijen gemaakt kunnen worden. De vier jongens zijn vanmiddag ook bij de sporthal geweest. Daarna zijn ze naar Rozenoord gegaan en nu zijn ze hier om verder te voetballen. Als het voetbal in de sporthal niet doorgaat gaan ze samen ergens anders spelen vertellen ze. Om 16.40uur vertrekken de jongens naar Rozenoord om verder te voetballen.(observatieverslag Marslaan)

Hun verhaal laat mooi zien dat ze een groepje actieve jongens zijn die van plek naar plek in de wijk gaan om lekker te kunnen voetballen. Dat doen ze zowel in georganiseerd verband als op eigen initiatief. Hun vriendschap en hun voetbal zijn duidelijk met elkaar verbonden: dat is wat hen als vrienden verbindt. De playground Marslaan is voor hen een plek waar ze die beide zaken tot uitdrukking kunnen brengen. Daarom hebben ze ook echte 'insiders' kennis van het veldje, zoals over de metalen hekken. Opvallend hier is verder het gegeven dat ze "Turks zijn", zoals ze zelf zeggen, hun gelijke etnische afkomst. Op dat punt komen we later in deze paragraaf nog te spreken.

Vriendschap is een belangrijke relatie die veel terug te zien is op de playground (vgl. Verweel, 2007). Hieronder nog een ander voorbeeld, uit een andere playground en van een andere leeftijdsgroep.

Er komen een jongen en meisje van +/- 20-25 jaar het veld op met eigen tennismateriaal en ze gaan een partijtje spelen. De jongen woont in een huizenblok naast het schuttersveld en dit is de eerste keer dat ze komen tennissen. Ze hebben met vrienden afgesproken een competitie te spelen en gaan oefenen. Het meisje heeft vroeger getennist en wil het weer oppakken. De rackets zijn van henzelf. Ze komen hier spelen om een aantal redenen; ze wonen in de buurt, financiën (een tennisvereniging is veel te duur en dit is openbaar), hun vrienden tennissen hier ook al vaker. (observatieverslag Schuttersveld)

Een belangrijke vraag is of de vriendschappen worden gevormd op de playgrounds of dat bestaande vriendengroepjes de playground gebruiken als gemeenschappelijk sport-onmoetingspunt. Uit onze bevindingen blijkt vooral het laatste. Groepjes vrienden gaan naar de playground om te sporten, ze spreken daar af. In een enkel geval hebben we gehoord dat er jongeren spraken over 'vrienden', waarmee ze andere jongeren bedoelden waar ze uitsluitend op de playground mee omgaan. Maar dat neemt niet weg dat de toevallige ontmoeting op de playground tussen enkelingen of tussen kleine groepjes

bekenden veel voorkomt. Op playground Park de Gagel bijvoorbeeld zagen we vaak dat jongens in kleine groepjes van twee of drie naar het veld komen en ook in dezelfde groepjes weer weggaan, terwijl ze op de playground met andere jongens sporten, meestal voetbal. Met andere woorden, ‘bonding’ relaties zijn erg sterk aanwezig op de playgrounds. ‘Bridging’ relaties lijken zich te beperken tot de playgrounds zelf, waar kinderen met anderen sporten. We zullen nader moeten onderzoeken in hoeverre de contacten tussen groepjes en personen verder gaan dan de playgrounds.

Een ander opvallend punt, met betrekking tot de, vooral ‘bonding’ relaties, is dat er vaak familieverbanden aan te treffen zijn op de playgrounds: dikwijls komen er jongeren die broertjes, neefjes of zusjes van elkaar zijn. Over ouders hebben we het al eerder gehad.

Wessel komt uit Schiedam en logeert dit weekend bij zijn opa en oma die aan de Mercuriusstraat wonen. Elke keer als hij komt logeren, en dat is een paar keer per maand, komen ze naar het veldje om te spelen. Hij heeft een keer meegedaan met twee meisjes van TOS. Zij hadden spelletjes georganiseerd, ze deden voetbal en kegelbal. Soms komt zijn zusje ook mee naar het speelveldje. (observatieverslag Marslaan)

Op playground Park de Gagel is dit een veelvoorkomend verschijnsel; op de andere playgrounds met uitzondering van Schuttersveld kwam het ook regelmatig voor. Dat het in de gegevens over Schuttersveld minder voorkwam heeft er mogelijk mee te maken dat het minder een aandachtspunt is geweest van de onderzoeker.

Vaak komen de gebruikers van de playground uit de directe omgeving, de buurt of de wijk waarin de playground ligt. Jongeren die op de playgrounds komen, geven dikwijls aan dat ze elkaar vanuit de wijk kennen. Ook ‘school’ wordt genoemd.

Ik loop weer even naar buiten en zie een groepje jongens staan op de playground. Een viertal jongens en twee meisjes. Ik spreek ze aan en een jongen blijkt welwillend om met me te praten. Hij vertelt me dat ze allemaal uit de wijk of er omheen komen, dat sommigen elkaar kennen van school, maar ook van het plein en "uit de wijk". Ze spreken per sms met elkaar af bij het plein. Met het plein wordt de playground bedoeld. (observatieverslag De Hoogte)

Er moet wel bij gezegd worden dat niet altijd duidelijk werd wat er bedoeld werd met de uitspraak dat jongeren elkaar ‘uit de wijk’ kenden. Het is een vrij onprecieze lokalisering: soms betekent het dat ze elkaar kennen van contacten op straat. ‘School’ is een preciezere aanduiding van een locatie. Wijk kan ‘buurt’ betekenen of ‘straat’. Het kan betekenen dat ze er wonen, maar in elk geval duidt het wel iets aan van nabijheid. Maar niet alleen in een ruimtelijke betekenis. Het geeft ook iets aan van het soort contact dat er is tussen jongeren. Eén van de jongeren, een 20 jarige uit Groningen, geeft het volgende antwoord op de vraag wat hij met ‘uit de wijk’ bedoelt: “je leert elkaar kennen in de wijk,

je loopt met zijn drieën over straat, je komt mensen tegen, hij doet iets cools, dan vind je hem gelijk een aardige gast, je praat met elkaar”.

Al met al kun je wel zeggen dat de playgrounds een, dankzij de gebruikers uit de omringende stadsomgeving, een goede inbedding hebben in de buurt. Het is een plek waar jongeren naar toe gaan om elkaar via het sporten te ontmoeten. En niet alleen jongeren, zoals we al eerder lieten zien. Maar tegelijk hebben de playgrounds ook aantrekkingskracht op voornamelijk jongeren boven de 12 jaar die in andere stadswijken wonen dan waar de playground is gelegd. Dat is vooral het geval als het veld als mooi of goed bekend staat, in de vormgeving, zoals bijvoorbeeld playground de Hoogte:

Om 18:00u. ben ik weer terug bij de playground, waar 4 jongens van een jaar of 16 aan het voetballen zijn. Een van hen zegt uit Beium te komen, ongeveer 15-20 min. verderop. De jongens zijn van verschillende nationaliteiten Ze vertellen me dat ze allemaal 14-15-16 jaar zijn. Ze spelen allemaal bij een voetbalclub en komen hier vaker. Ze komen niet allemaal uit de wijk. Een van hen zegt later dat hij er niet vaak komt, omdat hij ergens anders woont. Ze spreken altijd met elkaar af via msn, en komen hier "omdat het een chill veldje is." De jongens spelen panna met elkaar. En schreeuwen steeds dat ze een bekende voetballer zijn: "geef hem, geef hem, o ja robben, en hop, bam!" (observatieverslag De Hoogte)

meisjes en jongens

Het beeld op de playgrounds is dat er overwegend jongens aan de activiteiten meedoen en sporten op de velden. Tegelijk is er de observatie op de meeste playgrounds dat er rondom de sportvelden wel degelijk meisjes aanwezig zijn. Zoals hieronder bijvoorbeeld beschreven staat.

Er lopen ook aardig wat meisjes rond op het plein, de meesten in de leeftijd van 5 tot 10, 12 jaar. Oudere meisjes zie ik niet. Alleen jonge vrouwen met kleine kinderen, misschien zijn het ook meisjes. Ze vervullen een rol van ouder, verzorger, zitten op een bankje of staan/zitten in de speeltuin. Bijna alle (jonge) vrouwen dragen een hoofddoek en lange gewaden. Kleine meisjes lopen er wel veel rond. Zij lopen ook in groepjes van de ene activiteit naar de andere. Vooral het springkussen, de klimmuur en de trampoline lijken ze leuk te vinden. Daarnaast zijn een aantal meisjes onder begeleiding van een jongen aan het tennissen. (observatieverslag Vermeerpark)

De begeleiders op Vermeerpark bevestigen dit beeld: er wordt aangegeven dat er weinig tot geen meisjes boven de 15 op het plein komen. Wanneer ze komen dan gaan ze eigenlijk niet sporten, ze gaan gewoon ergens zitten of ze komen met broertjes en zusjes naar de speeltuin. Aan de andere kant, als er gerichte sportactiviteiten voor meisjes worden georganiseerd is er voldoende animo voor. In de winter worden er activiteiten

georganiseerd in nabijgelegen sporthallen, ook voor meisjes. De relatief afgesloten ruimte van de sporthal werkt ook goed om meisjes aan te trekken voor sport.

Khalid komt naar me toe lopen en vertelt dat Farid samen met Elfrando aan het voetballen is met de meiden in de sporthal. Ik loop naar de sporthal, maar de meiden zijn net klaar met voetballen. Er waren 5 meiden aanwezig, dit zijn er volgens Farid normaal ongeveer 8 tot 10. Sommige van de meiden komen elke week, een van de meiden is vandaag voor het eerst aanwezig. Farid vertelt dat de meiden allemaal uit de buurt komen en rond de 12-13 jaar zijn. Hij vertelt ook dat er bewust gekozen is om met de meiden in de sporthal te trainen en niet buiten. Zo heb je geen gedoe met jongens die willen meespelen. De meiden zijn volgens hem op deze leeftijd nogal snel 'afgeleid'. (observatieverslag Schuttersveld)

Volgens de begeleider in dit fragment ligt het aan de meisjes. Maar bij een observatie van een begeleide activiteit voor meisjes in een sporthal in Overvecht (Utrecht) geven meisjes zelf aan dat het belangrijk is wie ze begeleidt. Sommige begeleiders maken ruimte op de playgrounds voor meisjes, andere laten de jongens vooral sporten.

Toch komt het ook voor dat meisjes en jongens samen sporten op de playground. In het geval dat hieronder wordt beschreven, op de Marslaan, gaat het om een meisje dat de jongens kent via een eerdere georganiseerde activiteit. Bovendien is ze het zusje van een van de jongens. Ze zijn allen in de leeftijd tot 13 jaar.

Terwijl we op het bankje zitten te praten komen er twee kinderen, een jongen en een meisje, aangefietst. Zij waren vorige week ook bij de TOS-activiteit. Het meisje komt aan mij vragen: "Is TOS er weer?" Ik zeg haar van niet. Haar broer gaat met Kamal voetballen. Het meisje blijft naast het veld staan kijken. Kamal zegt tegen het meisje: "Tot 1 he, daarna ben jij". Het meisje eet een soort grapefruit en knikt. Dan gaat het meisje het veld op en zegt: "ik doe mee". Ze gaan penalties doen. Het volgende gesprek speelt zich af tijdens het nemen van de penalties:

Kamal: "Geef bal! Geef bal!"

Meisje: "Nee".

Kamal: "Geef bal!"

Jongen tegen zijn zusje: "Je bent zo scheef als een kip".

Kamal: "Dat mag je niet zeggen".

Na vijf minuten meespelen pakt het meisje haar fiets en gaat weg. De jongens vragen waarom ze weggaat. Ze antwoordt dat ze iets gaat drinken. (observatieverslag Marslaan)

etnische achtergrond

Het merendeel van de jongeren, meisjes en jongens, die sporten op de playgrounds hebben een niet-nederlandse etniciteit. Dat is voor een deel te verklaren uit het feit dat de wijken waarin de onderzochte playgrounds zijn gesitueerd een hoog percentage bewoners kent van allochtone afkomst (zie ook het recente rapport van TNO, Bakker, 2008). We willen daar verder niet op ingaan, omdat wij de redenen daarvoor niet hebben onderzocht. We hebben wel een aantal observaties gedaan, die verband houden met de etnische achtergrond van de sportende jongeren.

Voorop de playground de Hoogte wordt er door groepen jongeren met verschillende etnische afkomst gesport. Zo is er een groep Angolese jongens (16 jaar en ouder) dat er vaak basketbalt. Van hen zegt iemand dat etnische achtergrond bij sporten irrelevant is en dat het er vooral om gaat dat hij kan basketballen:

Ik loop naar een van de Angolese jongens toe en leg hem kort uit wat ik kom doen. Hij vertelt me dat ze allemaal oorspronkelijk uit Angola komen, en dat hij nu in korrewegwijk woont. Ze komen hier vaak; 1 keer per dag zegt hij, later zegt hij; drie keer per week. Als ik vraag of ze ook wel eens met jongens van anderen nationaliteiten spelen zegt hij: "Ja zeker, als hier Nederlandse jongens komen en ze kunnen een beetje basketballen doen ze gewoon mee, ja toch". (observatieverslag De Hoogte)

Op deze playground bevestigt een vrijwilliger van een buurtcentrum dit beeld. Zij vertelt dat op de playground een mix bestaat tussen autochtoon/allochtoon en tussen leeftijden. Alles is er te vinden, en ze gaan ook met elkaar om. Er zijn geen duidelijke lijnen te trekken tussen verschillende groepen. Aan de andere kant laten sommige verhalen uit onze onderzoeksgegevens zien dat jongeren, als ze daarover praten, zelf wel degelijk duidelijk etnische scheidslijnen aangeven. We troffen dat bijvoorbeeld aan op de Marslaan, waar Marokkaanse jongens zich in een bepaald geval expliciet identificeerden ten opzichte van Turkse Jongens. Ook hieronder is daar een voorbeeld van te lezen, in Groningen.

Ik loop uit het buurtcentrum naar buiten en kijk om me heen of ik met wat jongeren kan praten. Ik besluit rechts om het gebouw heen te lopen. Daar zie ik naast het gebouw 3 jongens en een meisje die staan te kletsen met elkaar. Ze vertellen me later dat ze allemaal 15-16 jaar zijn. Het groepje heeft loszittende kleren aan, behalve het meisje, een van de jongens draagt een petje. De jongen uit de Indische buurt heeft ook een Indisch uiterlijk, zoals hij zelf zegt is hij "een halve". Zijn fiets staat tegen het gebouw aan. Het groepje staat aan de linkerzijde van het gebouw, terwijl het groepje 'hele negers aan de andere kant staat' Het komt op mij over alsof dat bewust is omdat twee groepen weinig met elkaar op hebben, mede door een opmerking van de 'halve' jongen, die zei: "dat zijn alleen 'hele negers', die komen hier alleen maar." Twee van de jongens hangen tegen de muur van het gebouw. Het meisje staat met haar fiets tussen haar benen, ze hangt over het stuur. Als ik op ze af loop word ik bekeken, het lijkt of ze willen vragen 'wat kom je doen?'. Ik raak met het groepje in gesprek en stel ze wat vragen. 1 jongen komt uit de Indische buurt, de rest komt uit de Hoogte. Ze kennen elkaar uit de wijk, en hebben op verschillende scholen gezeten. Twee van de jongens blijken neefjes te zijn. Ik vertel ze kort wat het onderzoek inhoud. De reactie hierop van een van de jongens is; "daar komen alleen maar Afrikanen". De jongen vertelt dat hij ook wel getint is, maar hij is "half", op de playground komen alleen maar "hele negers". (observatieverslag De Hoogte)

Het is goed voorstelbaar dat de scheidslijnen tussen groepen etnisch verschillende jongeren vooral door henzelf besproken worden om een eigen identiteit te markeren, maar dat in de praktijk van het sporten de etnische scheidslijnen minder relevant worden. Dan wordt het verschil tussen goed en minder goed kunnen sporten belangrijker (zie ook Verweel, 2007 en Mostert, 2007).

concluderend

Zoals in andere onderzoeken al is geconstateerd (onder meer Bakker e.a., 2008), is de grootste groep gebruikers jongens met een niet-nederlandse etniciteit, maar daarnaast zijn er tal van andere gebruikers. De gebruikers van de playgrounds zijn weliswaar divers, maar er zijn toch een aantal algemene lijnen te schetsen. Op de eerste plaats is de diversiteit aan gebruikers groter als er op of direct naast de playgrounds verschillende sport- en spelfaciliteiten zijn. In die gevallen, zoals met name op Schuttersveld en op Vermeerpark, zie je de aanwezigheid van kleine kinderen tot zes jaar in speeltuinen en hun ouders of andere begeleidende volwassenen. Daarnaast komen er dan ook mensen uit organisaties, zoals scholen of kinderdagverblijven naar de playgrounds. Opvallend is dat er doorgaans niet veel contact bestaat tussen sporters op de playground en omstanders. Maar de mogelijkheden tot het ontstaan van 'weak ties' zijn ruim aanwezig. Op de tweede plaats is de aanwezigheid van jonge gebruikers en van meisjes op de playgrounds zelf (als sporters, in tegenstelling tot als omstanders) sterk afhankelijk van de beschikbaarheid van begeleide activiteiten. Begeleide activiteiten, of ook simpelweg de aanwezigheid van begeleiders, maakt voor deze groepen ruimte om te sporten op de playgrounds. Het recht van de sterkste, en dat zijn met name jongens boven de 12 jaar, geldt anders in het vrije spel op de playgrounds. Op de derde plaats geldt dat de gebruikers van de playgrounds

in het geval van niet-begeleide activiteiten, vooral 'onder elkaar' sporten. De playgrounds zijn niet vanzelf ontmoetingsplekken voor sporters die elkaar niet kennen. Het lijkt vaker zo te zijn dat dat groepjes jongeren die elkaar al kennen -vrienden van elkaar zijn, of familie- met elkaar sporten. In theoretische termen: de onderlinge relaties tussen de gebruikers worden meer gekenmerkt door 'bonding' dan door 'bridging'.

Hoofdstuk Drie Activiteiten op de playgrounds

Nu we een beeld hebben gegeven van *wie* de gebruikers van de playgrounds zijn, schetsen we in deze paragraaf *wat* er aan activiteiten plaatsvindt en ook *hoe* deze plaatsvinden. We hebben in het vorige hoofdstuk gezien dat playgrounds naast sportplaatsen ook ontmoetingsplekken zijn in de buurt. Belangrijk is in dat opzicht om de playgrounds te bezien als *publieke* ruimte: hun locatie en hun toegankelijkheid maken ze tot deel van de buurt of van de straat. Daardoor is de functie van de playground als plek om te sporten niet een vaststaand gegeven. De playground kan in principe meerdere functies krijgen, afhankelijk van wie de bezoekers en gebruikers zijn en hoe ze er gebruik van maken (zie Blommaert e.a., 2005). Om ook het informele gebruik van de playground in beeld te krijgen hebben we vooraf een onderscheid gemaakt tussen activiteiten die door sportbegeleiders worden georganiseerd en (sport)activiteiten van jongeren zelf. We bespreken hier met name de sportieve activiteiten, die immers de focus zijn van de velden. Maar, zoals al eerder gezegd, bezien we de sportpraktijken ook en vooral als een sociale activiteit, die verband houdt met het versterken van sociale cohesie en sociaal kapitaal. Daarom besteden we hier ook aandacht aan andere activiteiten.

We hebben al geconstateerd dat de playgrounds ontmoetingsplekken zijn. Maar de voornaamste focus van gebruikers ligt toch op het sporten. In het volgende fragment uit een observatieverslag van Vermeerpark blijkt de variatie aan mogelijkheden om dingen te doen en de toegankelijkheid voor jongeren om met elkaar te sporten.

Ik vraag de jongens hoe oud ze zijn, Of ze hier vaak komen en wat ze hier zoal doen. Ze vertellen dat ze 14 en 15 jaar zijn en dat ze hier bijna elke dag komen. "Altijd ben ik hier". Wat ze zoal doen zijn voetbal, fitness, beetje hangen, van alles eigenlijk. Het maakt niet zoveel uit, zoals een jongen zegt, we doen eigenlijk alles met iedereen, het maakt niet uit, wanneer je wilt voetballen dan ga je met iemand voetballen en iedereen kan gewoon meedoen, je doet het samen. Het maakt niet uit, als je mee wilt doen dan kan je meedoen. (observatieverslag Vermeerpark)

In het volgende fragment maken de jongens ogenschijnlijk tegenstrijdige opmerkingen over de sportactiviteiten die georganiseerd worden: aan de ene kant zeggen ze niet altijd mee te doen, maar aan de andere kant zouden ze ook meer activiteiten georganiseerd willen zien. Maar duidelijk wordt dat een aanbod aan georganiseerde activiteiten voor hen niet doorslaggevend is om er te sporten.

Ik vraag de jongens of ze ook wel eens meedoen aan georganiseerde activiteiten. Ze zeggen dat te doen, maar ze doen niet altijd mee. Eigenlijk vinden ze dat er niet zo heel veel georganiseerd wordt. Ja soms voetbal en/of tennis of zo, maar niet heel vaak. Ze zouden wel vaker activiteiten willen. Maar activiteiten of niet, de jongens zijn er toch wel elke dag, het is hun plek. (observatieverslag Vermeerpark)

Wat de jongens hierboven vertelden geldt niet voor iedereen: er zijn jongeren die uitdrukkelijk uitgenodigd moeten worden om mee te doen aan sportactiviteiten. Dat is een belangrijke doelgroep om begeleide activiteiten voor te organiseren. Voor niet iedereen is het sporten toegankelijk. Als je goed bent en je bent een jongen is er niet zo'n probleem. Maar we zagen al eerder dat bijvoorbeeld meisjes en jongere kinderen niet zomaar opgewassen zijn tegen het 'vrije spel van de straat'. Voor hen is het noodzakelijk dat er activiteiten worden georganiseerd onder begeleiding.

Het beeld over de deelname van jongeren aan georganiseerde activiteiten verschilt per playground. Op playground De Hoogte wordt slechts een relatief kleine groep bereikt. Schuttersveld en Vermeerpark zijn succesvol qua deelname. De georganiseerde activiteiten op de Marslaan worden wisselend bezocht; op Park de Gagel kent het ook een wisselend succes. Er is daar wel een flinke groep meisjes die met begeleide voetbalactiviteiten wordt bereikt. We zullen hier in het volgende hoofdstuk, als het gaat over begeleiding en organisatie, nog op terug komen. Hieronder een beeld van het sportpark Schuttersveld:

Als ik aankom zijn er veel jongeren aan het sporten op de veldjes. Er zijn ook een aantal spelers aanwezig van Servicepoint Sport. Op de Cruyffvelden zijn ongeveer 20 jonge jongens (8-10 jr.) en twee jongens van ongeveer 16 jaar aan het spelen. Op Krajicek playground is een achttal jongens actief aan het basketballen. Later zie ik dat een speler meespeelt. Op de tennisveldjes zijn eerst 6-8 mensen afwisselend aan het spelen (diverse leeftijden). Twee sportleiders staan erbij en leiden het spel. De jongeren luisteren naar deze sportleiders en spreken ze aan met 'meneer'. (observatieverslag Schuttersveld)

structuur en regels

Vooraf, of misschien wel uitsluitend, jongeren in de basisschoolleeftijd (tot 13 jaar) spreken de sportleiders op de playgrounds vaak aan met 'meester' en 'juf'. Dat zegt ook iets over de verhouding tussen de kinderen en de begeleiders. De kinderen accepteren over het algemeen heel goed dat de sportleiders de spelvormen en -regels bepalen. Ze verwachten dat zelfs. De sportleiders handelen daar ook naar. Hieronder is een foto te zien

van een begeleide activiteit op playground Reigersbos, waar kinderen netjes in de rij staan te wachten terwijl de begeleider de attributen voor de spelvorm neerlegt.

structuur in de begeleiding op playground Reigersbos, Amsterdam.

Kenmerkend voor de georganiseerde activiteiten is de structuur die middels spelvormen in het sporten wordt gelegd. De structuur geeft aan de ene kant orde aan de activiteiten, zodat er ook gericht kan worden gesport en geleerd (vooral bij technische sporten als tennis). Maar aan de andere kant zorgt de structuur ook voor de mogelijkheid tot variatie in spelvormen, waardoor verschillende groepen (bijvoorbeeld 'teams') aan bod komen, of verschillende kinderen. Hieronder een voorbeeld:

De jongens spelen in teams van 5 tegen elkaar, 2 doelpunten scoren en dan is het wisselen. De winnaar blijft dan staan en gaat tegen een ander team. Op een gegeven moment is de ronde om en gaat Mohammed nieuwe teams inschrijven. De teams komen op een blaadje met leeftijd etc, en wanneer dat weer gebeurd is wordt er weer tegen elkaar gevoetbald. (observatieverslag Vermeerpark)

Zoals al gezegd hebben juist ook groepen die gemakkelijk uitgesloten worden van sporten op de playground baat bij de structuur en orde van de georganiseerde activiteiten. Dat geldt voor jonge kinderen en voor meisjes. Op playground de Gagel hoorden we het volgende zeggen:

De meisjes vertellen dat ze graag meer begeleiders zouden hebben zodat zij vaker kunnen spelen. Soms mogen ze niet meedoen van de jongens. Als ik vraag wat ze dan zeggen, zegt een van hen: 'meiden horen achter de keukenblok'. (observatieverslag Park de Gagel)

Maar de structuur en regels zijn ook zinvol voor bijvoorbeeld jongeren die graag sporten en bewegen, maar minder talentvol zijn en dus niet snel mee mogen doen met een groep jongeren die op eigen initiatief sport.

georganiseerd sporten en zelfstandig sporten

We hebben ook geconstateerd dat jongeren na het begeleide sporten doorgaan met zelf sporten. Georganiseerd sporten zet aan tot eigen initiatief. In het fragment hieronder lijken de jongeren in navolging van de begeleide activiteiten zelf ook regels te gaan hanteren.

Nu de activiteiten afgelopen zijn gaan de kinderen zelf spelen. Op de playground wordt nu door verschillende groepen jongetjes gevoetbald. De groep met grotere jongens is ook nog steeds bezig, en 3 van de 4 doelen worden bezet. Een groep van 5 jongetjes voetbalt op 1 van de 4 doelen. Ze lijken onderling dingen af te spreken, teams en soort spel, en beginnen daarna met spelen. (observatieverslag Vermeerpark)

Er zijn ook jongeren, die aangeven dat ze zich kunnen voorstellen dat structuur en begeleiding goed is voor bepaalde groepen, maar niet voor henzelf. Zoals in het volgende fragment:

De jongen vertelt dat volgens hem meer activiteiten heel leuk zouden zijn voor kleinere kinderen, omdat het voor hen leuk is om na school iets te doen te hebben. Ze kunnen dan met elkaar sporten en met meer begeleiding is dat nog leuker voor ze. Voor hem zelf gaat het om 'ballen met vrienden', als dat in een bepaalde structuur zou moeten met begeleiding "dan is de sfeer weer weg" hij zou geen training o.i.d. willen. (observatieverslag De Hoogte)

Onder elkaar voetballen en plezier hebben zonder regels van buitenaf is voor veel jongeren ook heel belangrijk:

Ik vraag aan 3 jongetjes die een beetje bij elkaar staan of ze hier vaak komen. Een jongetje vertelt dat hij hier vaak voetbalt, maar dat hij ook vaak speelt bij zijn eigen plein (het Frans Halsplein). Hij vindt het leuk om hier te voetballen, maar soms doet hij dat liever op zijn eigen plein, want daar doet hij aan straatvoetbal en daar is dan geen scheids en zijn er geen regels en worden er meer trucjes gedaan. Maar buiten dat vindt hij de playground leuk en vindt hij dat je er leuke dingen kunt doen, niet alleen voetbal, alhoewel dat wel het leukste is om te doen. De andere jongetjes zijn het er helemaal mee eens. (observatieverslag Vermeerpark)

Playground Reigersbos neemt in dit verhaal een bijzondere plaats in omdat op de tennisbaan de begeleide activiteiten dominant zijn. We laten een sportbegeleider van de playground aan het woord over het verschil tussen gestructureerd en open sporten:

Dit is wel een open veldje, maar het ook weer niet open. Het is wel open, maar op het moment dat we lessen geven heeft het een bepaalde structuur aangenomen. En dan is er niet een in- en uitloop. En bepaalde jongens en meisjes die willen helemaal geen structuur hebben. Die willen gewoon zelf tennissen en zelf wat doen. Dus daarmee krijg je ook weer te maken. En een hele groep die wil wel graag tennisles krijgen en structuur. Dus voor de hele grote groep organiseren we tennislessen en trainingen en al dat soort dingen. Maar voor de groep die dat niet willen is er gewoon de beschikbaarheid na zevenen en voor de kleintjes heb je dat niet echt. Maar daarmee is het niet erg open. Maar het is wel zo dat wanneer we sportactiviteiten hebben, dan organiseren we vier takken van sport, waaraan iedereen dan weer mee kan doen een aansluiting kan maken om mee te doen met de tennisles, zodat je echt wat leert. Daarmee maken we het wel weer open, zodat ze zelf kunnen kiezen. En in het weekend kunnen degenen die geen trainingen doen wel gewoon tennissen. (interview Reigersbos)

Maar toch blijkt uit onze observaties dat het niet terecht zou zijn om het zelfstandig sporten van jongeren af te doen als 'ongeorganiseerd'. Inderdaad gaat het hier niet om organiseren in een formele zin, met professionele begeleiding vanuit erkende organisaties. Maar in het zelfstandig sporten bestaan ook regels en structuur. Laten we eens kijken naar een aantal voorbeelden daarvan.

De zes jongens zijn weer aan het basketballen aan de linkerkant van het veld. Vanaf iets voor zessen tot ongeveer kwart voor 8 spelen de zes samen basketbal. Ze hanteren een systeem waarbij de partijen steeds doorwisselen na een aantal doelpunten, vertelde een van de jongens me. Al met al hebben ze ongeveer twee uur gespeeld met elkaar, sommige jongens nog langer die er al eerder waren. (observatieverslag De Hoogte)

en:

Drie grote jongens, ongeveer 16 a 17 jaar fietsen over het plein en stoppen bij de tafel en praten even met de mannen. Daar zetten ze ook hun fietsen neer en lopen dan de playground op. Er komt nog een jongen bij. Hij heeft een bal gehaald bij het gebouw van wijkbeheer en ze gaan met z'n vieren voetballen op het veldje. Op het moment dat ze het veldje opkomen beginnen ze meteen met voetballen, zonder te overleggen. Blijkbaar is het duidelijk wat er gaat gebeuren. (observatieverslag Vermeerpark)

Uit deze observaties blijkt dat jongeren heel goed in staat zijn om een structuur aan te brengen in hun partijvormen (zoals het 'doorwisselen') waardoor er geen jongere buitengesloten wordt en waardoor het sporten in een goede orde kan verlopen. Uit het eerste verslag blijkt dat de jongens voor deze manier heel bewust hebben gekozen. In de tweede observatie volgt de structuur van de voetbalpartij daarentegen zonder woorden. De sport zelf, basketbal en voetbal in deze observaties, is zelf al een spel met regels, die de jongeren goed kennen en ook kunnen hanteren.

Belangrijke momenten in deze situaties zijn natuurlijk die waar er expliciet regels moeten worden toegepast, bijvoorbeeld bij een overtreding tijdens het spel. Hoe gaan jongeren daar mee om? Het onderstaande fragment geeft daar een voorbeeld van.

Op het multicourt wordt een partijtje voetbal gespeeld, waar ca. 15 jongens (meisjes staan aan de kant te kijken en te kletsen) tussen 12 en 16 jaar aan meedoen. Het zijn klasgenoten en vrienden die na schooltijd direct van de school SGR naar de playground gaan. Opvallend is de passie van de jongens en de patronen van het samenspel, waaraan alle jongens door roulatie aan meedoen. De spelregels worden zonder scheidsrechter expliciet gemaakt. Als bij een overtreding het spel wordt stil gelegd geeft bijna iedereen zijn interpretatie van de overtreding en een voorstel voor een sanctie. Het eindigt in een beslissing waar iedereen het mee eens lijkt te zijn. (observatieverslag Reigersbos)

Natuurlijk gaan deze situaties ook wel eens verkeerd en is het resultaat het beëindigen van de partij. Maar ons onderzoek levert meer voorbeelden als de bovenstaande. Een ieder die zelf heeft gesport op straat of in het park zal het gegeven van structuur en regels in het onderling sporten misschien als normaal beschouwen. Wij willen het hier benadrukken om te voorkomen dat de aandacht voor interventie en actie op de playground uitsluitend gaat naar begeleide activiteiten. Het belang daarvan hebben we eerder al benoemd. Maar het belang van observaties zoals de bovenstaande is dat jongeren zelf ook deze (organiserende) vermogens bezitten. Dat is in elk geval een vorm van 'sociaal kapitaal', dat verder versterkt en uitgebouwd kan worden door bijvoorbeeld een aantal van deze jongeren te betrekken bij de begeleide activiteiten. Daarnaast is het bestaan van de mogelijkheid om zelfstandig te kunnen sporten op de playgrounds op zichzelf belangrijk omdat jongeren dan onder elkaar kunnen zijn met degenen die ze zelf

kiezen. In theoretische termen: ze kunnen hun 'bonding' relaties versterken, die belangrijk zijn als bijdrage aan de vorming van een eigen identiteit. Tot slot is zelfstandig sporten op de playground belangrijk omdat dan de playground een 'eigen' plek wordt voor de jongeren.

interactie tussen de gebruikers: spel en strijd

Er is meer te zeggen over de momenten dat jongeren zelf actief zijn op de playgrounds, zonder begeleiding van sportleiders. Sowieso is dat het geval gedurende het merendeel van de actieve tijd op playgrounds, zeker buiten het 'seizoen' dat van april tot oktober loopt.

Doorgaand op de 'zelforganisatie' van de jongeren tijdens het sporten op de playgrounds blijkt uit onze bevindingen dat jongeren dikwijls creatief omgaan met de regels van de sport. Er is meer capaciteit dan alleen maar het reproduceren van de bestaande sportregels. Het onderstreept de organiserende vermogens van de jongeren in de interactie met elkaar. Hieronder laten we een aantal voorbeelden zien van spellen (meestal een variant van voetbal), die we hebben geobserveerd tijdens ons onderzoek. We zagen dat al eerder in dit hoofdstuk, waar de jongens op playground De Hoogte basketbal speelden in een 3 tegen 3 vorm. Meestal geven de jongeren het spel ook een naam. Achtereenvolgens gaat het om: 'Engelandje', 'Tienen' en 'Familiebal'.

Engelandje

Even later zijn er drie andere jongetjes op de playground. Ze zijn 5, 7 en 12 jaar oud. Ze vertellen dat ze er bijna elke dag komen. Twee van hen wonen in de wijk, eentje gaat er binnenkort wonen. Het jongetje van twaalf woont al zijn hele leven in de wijk. Hij kent de anderen "uit de wijk". Hij vertelt dat hij vaak voetbal speelt, 'engelandje' spelen ze dan. Hij legt uit dat dat een spelletje is waarbij er 1 doeltje wordt gebruikt en ieder voor zich speelt. Het gaat er dus om dat je goed mensen voorbij kunt spelen en kunt scoren. Waarom het spelletje 'engelandje' heet weet hij ook niet. Hij doet wel eens mee met de georganiseerde activiteiten, en doet dan ook andere sporten. Ik vraag hem nog waarom er geen meisjes zijn: "Sommige meisjes houden niet van voetbal".
(observatieverslag De Hoogte)

Tienen

Aan de linkerkant van de playground zijn 7 jongens een voetbalspel aan het doen. Ik schat ze een jaar of 18. (later kom ik er achter dat dit 'tieners' is. Het spel houdt in dat iedereen een aantal punten heeft om mee te beginnen. Als je op doel staat en er wordt gescoord gaan er afhankelijk van hoe er gescoord wordt punten af. Als je geen punten meer over hebt, verlies je. Degenen die niet op doel staan moeten hoog houden en mogen daarna op doel schieten, hoe vaker hoog gehouden, hoe beter.)

De jongens lachen, er is wat onenigheid over de spelregels. (observatieverslag De Hoogte)

Meestal resulteert het 'tieners' in de volgende straf voor de verliezer:

Een van de jongens gaat in het doel staan, draait zich om en bukt voorover. De andere jongens proberen een voor een zo hard mogelijk de bal vanaf twee meter afstand tegen zijn kont te trappen. Het lijkt pijnlijk maar de jongen geeft geen kick. (observatieverslag, Marslaan)

Kont schieten op playground Marslaan, Bergen op Zoom

Familiebal

De jongens dragen allemaal sportschoenen en loszittende kleding. Twee van hen hebben een petje op dat ze soms afzetten om een bal te koppen. Hoewel de jongens twee ballen hebben meegenomen spelen ze met 1 bal. De jongens spelen een spelletje. Ze spelen langere tijd over en schieten dan ineens op het doel. Ook worden er wat trucjes geprobeerd (zoals het hoog houden van de bal en technische passeerbewegingen). Tijdens het spelen maken de jongens af en toe vechtbewegingen naar elkaar maar ze raken elkaar niet. Al lijkt het wel leuk gevonden te worden om de ander zo hard mogelijk met de bal te raken. Na een tijdje begint het te regenen maar de jongens spelen door. Familiebal lijkt het hoog houden van de bal te zijn met z'n allen en vervolgens op het doel schieten vanuit de lucht. (observatieverslag, Marslaan)

Middenmuis

De jongen vraagt of de moeders en wij meespelen met 'middenmuis'. Een spel waarbij twee mensen overgooien met een bal en de rest van de mensen ertussen gaat staan. De twee personen die overgooien moeten proberen om de personen ertussen te raken. Op het moment dat je bent geraakt, ben je 'af' en moet je uit het spel stappen. Zowel de moeders, Ian en ik spelen mee en alle kinderen vinden het geweldig. (observatieverslag Schuttersveld)

De interacties tussen jongeren op de playgrounds gaan niet alleen over de manier waarop ze samen sporten. En het gaat niet alleen om spel. Spelen en sporten op de relatief schaarse plekken waar dat goed kan is ook een strijd om de ruimte (zie Bouw & Karsten, 2004). Het volgende observatiefragment laat zo'n moment van strijd zien.

Het veldje is volgens de jongens vaak bezet. Ze vertellen dat het wel eens gebeurt dat andere jongens geen bal bij zich hebben en ze dan doen alsof ze samen willen spelen. Als de jongens dan nee zeggen worden ze uitgescholden. Stefan vertelt dat 1 jongen zelfs de moeder van Coen heeft uitgescholden. Stefan: 'hij zei allemaal lelijke woorden, maar die ga ik nu niet vertellen'. (observatieverslag, Marslaan)

De strijd tussen elkaar en de strijd om de plek liggen in elkaars verlengde. Sporten met bekenden of vriendengroepjes versterkt de 'bonding' relaties en is probleemloos als je 'erbij hoort'. Maar als je niet deel uitmaakt van de groep, dan moet er 'werk' verricht worden. Soms is dat een delicaat spel van aftasten, afwachten, onverschilligheid veinzen en ondertussen plaats inpikken. Hier een voorbeeld:

Vandaag is het niet druk op de playground. Er zijn vier jongens aan het voetballen. Het zijn andere jongens dan die ik normaal gesproken zien. Er zijn drie Afrikaanse jongens en een Marokkaanse jongen. Er komt een Marokkaanse jongen aangelopen en hij pakt zonder aankondiging een bal die aan de zijkant van het veld ligt. Er worden geen woorden gewisseld. Twee jongens van het groepje spelen de bal naar elkaar over. De andere twee staan langs de zijlijn. De andere Marokkaanse jongen balt wat door het veld heen. Na zo'n 10 minuten schudt een van de Afrikaanse jongens de Marokkaanse jongen, die later kwam aanlopen, de hand. (observatieverslag Park de Gagel)

Op andere momenten gaat het duidelijker om dominantie en machtsvertoon. Voorbeelden eerder waren de dominantie van oudere jeugd boven kinderen tot 12 jaar en boven meisjes. Maar het blijft doorgaans op de playground om *symbolische* strijd en mondt, in onze bevindingen althans, niet uit in fysieke strijd. Hier een voorbeeld:

Drie jongens lopen met een fiets aan de hand dwars over het veld heen, zonder blikken of blozen. Er is geen enkel contact tussen degenen op het veld en henzelf, terwijl een van hen de jongen op een haar na passeert. Ze kijken elkaar niet aan. (observatieverslag Park de Gagel)

Dit voorbeeld geeft ook aan dat het op de playgrounds niet alleen gaat om het sporten op zichzelf, maar ook om je op andere manieren te meten aan anderen. Hier kunnen jongeren hun grenzen testen en nieuwe sociale rollen uitproberen, in sport maar natuurlijk ook in ander gedrag (Stevens, 2007: 52). Hieronder een voorbeeld van 'lastig' gedrag van jongeren op Vermeerpark, waar ze gebruik maken van de 'elementen' van de playground.

Ik kijk naar het gebouw en zie 4 van de jongens van het groepje bij het gebouw nu op het gebouw staan en ze gooien dingen van de boom die er staat naar beneden, eikels ofzo. Ze rennen over het dak heen en weer en uiteindelijk rennen ze naar de zijkant en springen via 2 grote containers die tegen het gebouw aan staan op een pilaar van het hek van het plein en springen over het hek het plein af. Even later zie ik weer jongens via de muur op het dak van het gebouw klimmen en ze gooien weer dingen naar beneden. Ik zie niet of er iets van gezegd wordt, maar aangezien ze na even iets gegooid te hebben weer van het dak afrennen neem ik eigenlijk aan van wel. (observatieverslag Vermeerpark)

Wat wij uit voorbeelden als deze en andere kunnen begrijpen is dat de playgrounds plaatsen zijn waar je je kunt laten zien, waar je aandacht kan krijgen en om aandacht kan vragen; er lopen mensen rond die je kunnen herkennen en erkennen, maar ook kunnen afwijzen. Er zijn, met andere woorden, verschillende vormen van sociaal kapitaal te verdienen op de playgrounds (zie ook Bucholtz, 2002).

We sluiten dit hoofdstuk af met een ander voorbeeld van, voor sommigen, ‘lastig’ gedrag: hangen.

Inmiddels zijn er 9 jongens. 5 van hen lopen naar de rechterkant van het veld als het tieners afgelopen is. Een jongen heeft een mp3-speler en een ander pakt een flesje cola. De jongens rechts praten wat met elkaar en leunen tegen het hek. 1 van hen loopt weer terug naar de linkerkant en balt wat met de andere jongens daar. Inmiddels staan er aan de linkerkant 5 jongens die wat klooiën met een bal, niet erg actief. De bal wordt voor de vijfde keer over het hek van de playground geschoten. Hij wordt zuchtend opgehaald door een van de jongens. (observatieverslag De Hoogte)

Met het ‘hangen’ zijn we ook weer terug bij het begin van dit hoofdstuk, waar we noteerden dat playgrounds publieke plekken zijn waar het gebruik de functie en de betekenis bepaalt. Publieke ruimtes zijn dus per definitie multi-functioneel in tegenstelling tot eenduidig. Maar niet ieder gebruik is even gewenst vanuit het perspectief van andere gebruikers. Omwonenden van speelplaatsen, zoals ook de RKF playgrounds, vrezen soms dat jongeren er ‘hangplekken’ van maken (zie recente berichtgeving in kranten, zoals een artikel in het Algemeen Dagblad van 10 januari 2008 met de kop ‘bewoners vrezen overlast van hangplekken tégen overlast’). Er bestaat op het gebied van het gebruik van de playgrounds waarschijnlijk altijd een spanningsveld tussen het sporten aan de ene kant en andere sociale (niet-sport) activiteiten aan de andere kant.

concluderend

In het vorige hoofdstuk zagen we dat bonding relaties een belangrijke rol spelen tussen de gebruikers van de playgrounds. Dat gegeven komt op twee manieren terug in dit hoofdstuk over de activiteiten op de playground. Ten eerste, aan het einde van dit hoofdstuk noemden we ‘hangen’ als een activiteit die je aantreft op de playgrounds. Dat is een voorbeeld van ‘bonding’. Het geeft aan dat de playgrounds plaatsen zijn waar sociale activiteiten plaatsvinden, zowel sportief als niet-sportief, die gaan over het toekennen en verkrijgen van sociale identiteiten binnen de eigen groep. Dat is een kwestie van zowel spel als strijd tussen (groepen) jongeren, die meestal symbolisch vorm krijgt als strijd om de ruimte, om de playground als plek. In termen van sociaal kapitaal, is er op de playground wat te verdienen: identiteit, gezicht en zichtbaarheid, respect. Ten tweede, we constateerden dat een groot deel van de activiteiten die op de playgrounds plaatsvinden door de jongeren zelf zijn georganiseerd. Hierdoor sporten ze vaak binnen de eigen groep, wat de bonding versterkt. Het blijkt dat dit bijdraagt aan het plezier in het sporten en aan het gevoel van verbinding met de playground. Bovendien zijn jongeren goed in staat om zelf regels en structuur, vaak ook op creatieve manier, aan te brengen in hun sporten. Dit zelf organiseren is in deze opzichten deel van hun sociale kapitaal.

Aan de andere kant blijkt dat begeleide activiteiten zinvol en nodig zijn om te zorgen voor aandacht in het sporten -vooral bij een technische sport zoals het tennis. Bovendien, is dit belangrijk om de groepen die minder kans hebben te sporten ruimte te bieden op de playgrounds. Daar gaat het volgende hoofdstuk nadrukkelijk op in.

Hoofdstuk Vier Begeleiding op de playgrounds

De begeleiding van de sportactiviteiten op de playgrounds staat centraal in dit hoofdstuk. Daar is inmiddels in het vorige hoofdstuk over het gebruik van de playgrounds al wat over gezegd in verband met de georganiseerde activiteiten. Hier gaat het echter met name over de rol van de begeleider en de interactie van de begeleider met de jongeren. De sportbegeleider op het veld is te beschouwen als tussenpersoon tussen jongere en sociale netwerken (formeel en informeel). Dat wat er gebeurt in de interactie tussen de jongeren en de begeleiders is volgens ons cruciaal voor het opbouwen van vertrouwen en betrokkenheid en voor het ontwikkelen van bestaande kwaliteiten van jongere, kortom: voor sociaal kapitaal (zie Verweel, 2007: 39ff). In het tweede gedeelte van het hoofdstuk zullen we ook spreken over aspecten van de organisatie op de playgrounds, voor zover die een link hebben met de begeleide activiteiten. Aan de andere kant is de organisatie, in formele zin ook, relevant omdat deze de begeleiders in staat zou moeten stellen om hun werk met de jongeren zo goed mogelijk te doen.

een begeleide activiteit op Vermeerpark, Den Haag

regelen van het spel, regelen van gedrag

Eén van de eerste zaken die opvallen als we de sportbegeleiders aan het werk zien is dat zij op allerlei manieren bezig zijn met het aanbrengen van structuur in het sporten van de jongeren. We hebben daar al aandacht aan besteed in het vorige hoofdstuk. De voornaamste betekenissen hiervan lijken te zijn dat de de begeleiders beter zicht kunnen houden op de groep kinderen en dat er gericht (met meer focus) kan worden gespeeld.

Na een tijdje wordt het partijtje stopgezet. Achmed deelt de groep in drieën. Later vertelt Angelo dat dit zijn opdracht (de opdracht voor Achmed) is voor deze week. Hij moet meer mixen tussen verschillende leeftijden. Door de jongens in drieën te delen in plaats van in tweeën kan hij ze beter in de gaten houden. Ook leren de jongens zo dat ze niet altijd mogen spelen. Als ze niet spelen moeten ze op de bank zitten.
(observatieverslag Marslaan)

In het voorbeeld hierboven zien we dat structuur aanbrengen vorm krijgt in het verdelen van de groep jongeren. Interessant is hier ook dat ‘structuur aanbrengen’ een leermoment is van mentor (Angelo) richting stagiair (Achmed): het maakt duidelijk deel uit van de professionele competentie van begeleiders.

We zien ook dat ‘structuur aanbrengen’ bedoeld is als leermoment voor de jongeren zelf: ze moeten leren op hun beurt te wachten en andere jongeren ruimte te geven om te spelen. Pas als deze orde is gemaakt kan het voetballen beginnen. Het is wel aardig om te zien hoe weinig regels er dan, in de ogen van Achmed, nog voor nodig zijn:

Achmed legt aan de kinderen uit wat ze gaan doen: een partijtje. En wat de regels zijn. Dat gaat als volgt:
“We gaan niet duwen. Angelo is scheidsrechter. En samen spelen” (observatieverslag Marslaan)

Het aanbrengen van orde en regels heeft ook als functie dat er gericht en met meer aandacht gespeeld wordt en dat daardoor de technische kant van de sport beter kan worden geleerd. Dat vergroot de energie en het plezier, zoals in het volgende fragment is te lezen.

Op het geïmproviseerde veldje voor mij begeleiden David en de Bryan 6 meisjes. Ze sluiten de les af met een partijtje, waarin twee kinderen (van de 6) afwisselend over slaan tot een fout wordt gemaakt. Degenen die de fout maakt wordt vervangen door een ander. Er vindt een aantal mooie slagenwisselingen plaats en de ouders worden steeds enthousiaster. Op een gegeven moment na een lange slagenwisseling applaudiseren we allemaal, ook de trainers. De kinderen die op het veldje staan glunderen. Na de les spreek ik samen met een moeder David aan die enthousiast is over de les. Ik zeg: 'er was goeie energie'. David en de moeder beamen dat. En David vertelt dat dat komt omdat er minder chaos was en dat ze daar afgelopen donderdag een overleg over hebben gehad. In die bespreking had David blijkbaar een belangrijke inbreng: 'ik vind dat er teveel onrust is en er meer orde moet komen' of 'Iedereen komt hier te laat.' Dit overleg heeft volgens David [Tine en Mike bevestigen dat later] geleid tot een nieuwe indeling en opstelling van de tennisveldjes. (observatieverslag Reigersbos)

Het aanbrengen van regels en structuur, in of naar aanleiding van het spel, komt goed tot uitdrukking is het feit dat de kinderen (in de activiteiten voor jeugd tot 13 jaar) de sportleiders vrijwel altijd aanspreken met 'juf' of 'meester'. Van de kant van de kinderen betekent deze manier van spreken een acceptatie van de orde en van de verhouding tot de sportleiders.

Wat me ineens opvalt, terwijl ik het toch al wel vaak gehoord moet hebben, is dat alle kinderen de mannen die er rondlopen van WES, Wijkbeheer en de RKF (of in dit geval het Mondriaan college) meester noemen. Ze beginnen een vraag altijd met 'meester mag ik dit', of 'meester hij doet dat' of 'meester kijk eens...' (observatieverslag Vermeerpark)

Deel van het 'beregelen' van de jongeren door de sportleiders op en rond de playgrounds betreft ook het corrigeren van gedrag van jongeren, zoals hieronder.

De jongen met het Mondriaan shirt is ondertussen de playground opgelopen en is een partijtje voetbal gestart. Het zijn teams van 5 tegen 5, hesjes tegen geen hesjes. De jongen fluit. Op een gegeven moment gaan twee jongetjes een beetje vechten en de jongen met het Mondriaan shirt loopt erheen en trekt ze uit elkaar. Ook iemand van WES loopt erheen en praat even met de jongetjes. Daarna gaat het spel weer verder. Het spel vindt plaats op de helft van een van de veldjes, ze spelen samen op één doel. (observatieverslag Vermeerpark)

Dat is belangrijk omdat het ingrijpen van de begeleider zorgt voor een veiliger klimaat om met elkaar te sporten. Dat gaat natuurlijk niet alleen om vechtpartijtjes (die niet vaak voorkomen), maar veel meer nog om kleine terechtwijzingen die erop duiden (ook voor de kinderen zelf) dat de sportbegeleider aandacht heeft voor de onderlinge omgang:

Op een gegeven moment lopen een jongen en een meisje, die samen een team vormen, tegen elkaar op. De jongen zegt iets tegen het meisje, waarop Silio direct reageert: 'Hé, normaal doen tegen elkaar hè' en doet een paar stappen naar ze toe. De jongen mokt nog wat, maar gaat daarna weer gewoon verder met tennis. (observatieverslag Vermeerpark/Oranjehal)

Het aanbrengen van orde en structuur in en om de activiteit kun je zien als een kerntaak van de sportleiders. Het schept een ruimte voor jongeren om gericht en actief met elkaar te spelen. Het begrenst wat wel en niet gedaan mag worden, en ook wie wel en niet mag meedoen aan de activiteit. Op je beurt wachten hoort bij dat laatste, maar ook het gegeven (zie het vorige hoofdstuk) dat er voor specifieke groepen (meisjes, jongeren tot 13 jaar) activiteiten georganiseerd worden die mogelijk anders buiten de boot vallen. Het belang daarvan onderstreept ook Verweel (2007: 38). Maar er is ook een andere kant aan dit proces van in- en uitsluiten, die vooral gaat over de vraag hoe begeleiders omgaan met jongeren die (in groepjes of alleen) lastig te hanteren gedrag vertonen. Een tweetal voorbeelden:

Ik vraag de jongen of hij meedoet aan activiteiten en hij geeft aan dat hij vaak niet mee mag doen, omdat hij eerst moet bewijzen dat hij normaal mee kan doen, hij heeft het wel vaker verpest voor de andere kinderen en daar hebben de begeleiders geen zin meer in. De jongen geeft aan dat hij vaak ook helemaal geen zin heeft om mee te doen, heel soms maar. (observatieverslag Vermeerpark)

In het bovenstaande fragment gaat het over een jongen die vanwege overlastgedrag op de playground niet meer mag meedoen aan activiteiten die worden georganiseerd. Zonder verder op dit geval in te gaan roept het wel de vraag op of het verbod op deelname de beste sanctie is voor zijn gedrag en of hij niet juist betrokken zou moeten worden bij de activiteiten om zijn gedrag te leren veranderen.

Een ander, soortgelijk geval, komt naar voren in het volgende observatiefragment. Zou je niet evengoed kunnen zeggen dat begeleiders juist een 'lastige' groep op een of andere manier moeten betrekken bij de activiteiten in plaats van hen uit te sluiten?

Ik vraag de begeleider of ze ook lastige ervaringen heeft gehad. Ze beaamt dat en zegt dat er een aantal maanden terug een groepje jongens was dat heel dominant en vervelend deed, ruzie-achtig. Ze zegt dat ze toen heeft ingegrepen, gezegd dat het moest stoppen, waarna de jongens zijn weggegaan en niet meer terug gekomen. Ze vertelde dat de jongens een groepje vormden; een 'rap' groepje noemde ze het, bedoelend dat ze samen rap muziek maakten. (observatieverslag Park de Gagel)

In elk geval is het omgaan met ‘lastig’ gedrag - erbij betrekken of uitsluiten - gebaseerd op afwegingen die begeleiders steeds weer moeten maken. Het is een deel van hun competentie als sportbegeleider van jongeren. In ons project zullen we daar in het vervolg van het onderzoek en, mogelijk in interventie, aandacht aan geven.

Ook een uitdaging voor de begeleiders is om kinderen bij de activiteit te betrekken, die een ander soort ‘lastig’ gedrag vertonen, namelijk dat ze minder vaardig zijn in het sporten, zoals hieronder:

Wat opvalt, is dat begeleiders Mike een meisje met wit rokje aan, die niet zo handig lijkt of in ieder geval niet geconcentreerd meedoet, al heel snel ballen laat rapen. Het meisje zwaait een beetje ongeïnteresseerd met haar racket en loopt later met twee rackets een soort van ‘Nordic walk’ door de ruimte en doet niet meer mee met de oefening.
(observatieverslag Reigersbos)

troosten, complimenteren en aanmoedigen

Aan het einde van het hoofdstuk over het gebruik van de playgrounds hebben we geconstateerd dat de playgrounds plekken in de wijk zijn waar voor jongeren wat te ‘verdienen’ is of te ‘verliezen’: aandacht, respect en identiteit. Jongeren op de playgrounds regelen dat zelf tijdens hun aanwezigheid en samen sporten of samen ‘hangen’. Maar tijdens de georganiseerde activiteiten spelen begeleiders hierin een belangrijke rol, vooral ook omdat jongeren zich dikwijls juist richten naar de begeleiders. Deze zijn vaak ook een voorbeeld voor de jongeren, een opmerking van begeleiders *betekent* echt iets. Hieronder een paar voorbeelden van reacties van begeleiders op kinderen.

Een van de kleinere jongens krijgt tijdens het keepen een bal tegen zijn hoofd. Hij moet huilen en wordt eerst door Achmed en vervolgens door de drie jongens buiten het veld getroost. Even later gaat hij weer verder.
(observatieverslag Marslaan)

In dit fragment is bovendien te zien dat de begeleider niet de enige is die belangrijk is in het reageren op de pijn van het kind. En blijkbaar is er een goede en vertrouwelijke onderlinge sfeer gecreëerd. In het volgende observatieverslag (in een sporthal) geven de begeleiders allerlei stimulerende feedback op niet alleen het spelen, maar ook het sociale gedrag van de jongeren.

Silio zorgt ervoor dat de stand goed wordt bijgehouden door een jongen die bij het scorebord zit. Hij let tevens op dat er consequent na zeven punten gewisseld wordt, zodat er weer twee wachtenden aan de beurt komen. Silio reageert positief op goeie ballen (goedzo) en op slechte ballen (jammer). De kinderen lijken plezier te hebben in het tennis en lachen regelmatig. Ze zijn energiek en blijven doorgaan, ondanks het feit dat ballen vaak tegen het net landen of alle kanten worden uitgeslagen. Om 14.30 is ook het voetbal en tennis afgelopen. Eén jongen ruimt vijf rackets op, ook een andere jongen vraagt om mee te helpen. Silio vraagt of de jongens sterk zijn en voelt aan hun biceps. De jongens ballen hun spieren en mogen elk een paal wegbrengen. Hans zegt: “Zo, jij bent sterk zeg!” De jongen kijkt trots. (observatieverslag Vermeerpark/Oranjeval)

Niet altijd is het gedrag van de jongeren eenduidig, zoals hierboven. Soms is het moeilijk de jongeren te peilen en reageren de jongeren dubbelzinnig op de reacties van de begeleiders. Wat mooi te zien is in het onderstaande voorval, is dat de begeleidster voortdurend aandacht voor de jongen heeft.

Duncan heeft vechtersachtige uitingen van gedrag (springen naar iemand, met z'n handen een beetje boksbewegingen maken); hij kijkt niemand aan, lijkt in zichzelf gekeerd. Hij gedraagt zich op deze manier als afwijkend van de anderen. Eén keer loopt hij uit het veld en lijkt weg te gaan maar komt dan weer terug lopen richting het veld; de begeleidster gaat van het veld af naar hem toe en vraagt: ‘Duncan, ga je weg? waarom loop je weg? wat is er?’ Duncan antwoordt op geen van de vragen, hij mompelt wat en gaat weer voetballen. In het veld raakt de begeleidster hem soms aan als hij iets goed heeft gedaan, maar hij ontwijkt van haar een aai over zijn hoofd. (observatieverslag Park de Gagel)

Om als sportbegeleider je rol als ‘coach’ goed te kunnen vervullen is het belangrijk om het respect van de jongeren te verkrijgen. Dat heeft niet iedere begeleider in alle gevallen. In elk geval is het zaak om midden tussen de groep te staan, en niet aan de zijlijn - in figuurlijke zin en vaak ook letterlijk. Zoals de begeleider in deze observatie:

Op het plein zijn ondertussen groepjes jongetjes aan het voetballen. Een groepje schiet op een doel, een ander groepje, met iets grotere jongens, doen hetzelfde op een ander doel. Mohammed doet ondertussen mee, hij lacht, spreekt jongens aan en binnen de kortste tijd zijn er aardig wat jongens bijgekomen en doen ze partijtje op de helft van het veld. (observatieverslag Vermeerpark)

Daarbij kan het helpen als de begeleider zelf goed kan sporten:

Als je zelf goed kunt tennissen, kun je jongeren trekken". Meedoen als spelleider is heel belangrijk. Meedoen met sporten is belangrijk omdat je een voorbeeld bent voor de jongeren. (observatieverslag Schuttersveld)

concluderend over begeleiding

Over de begeleiding kunnen we zeggen dat er ten minste twee belangrijke aspecten zijn van hun werk, waarmee het kan bijdragen aan de ontwikkeling van vermogens van de jongeren. Op de eerste plaats biedt begeleiding regels en structuur op de playgrounds, waardoor er beter en gericht kan worden gespeeld en waardoor verschillende groepen en individuen de kans krijgen om te sporten. Een aandachtspunt hierbij is de vraag of begeleiders in de praktijk dan niet groepen en jongeren uitsluiten, op basis van hun perceptie van lastig gedrag, die juist betrokken zouden moeten worden bij de activiteiten. Op de tweede plaats heeft de sportbegeleider een belangrijke rol in het versterken en verbeteren van gedrag door jongeren te complimenteren, te corrigeren en te troosten. Dat is van belang voor het ontwikkelen van de eigenwaarde en het zelfvertrouwen van jongeren en voor vergroten van kans op onderling contact. Dit is vaak een delicaat proces, waarin van begeleiders de nodige sensitiviteit wordt gevraagd.

organisatie van begeleide activiteiten

De sportbegeleiders op de playground zijn bepalend voor het uitvoeren van een programma van activiteiten. We constateren op de playgrounds wisselende vaardigheden bij de begeleiders: er zijn begeleiders die veel *feeling* hebben voor het werken met sport en met jongeren. Doorgaans zijn zij ook het gezicht van een playground en tonen jongeren hen respect en vertrouwen. Maar er zijn er ook die nog een aantal (sociale en professionele) vaardigheden missen. Het gaat dan in sommige gevallen om stagiairs vanuit opleidingen met weinig ervaring, die ter plekke niet altijd goed begeleid worden. Maar het gaat ook om ongekwalficeerde mensen, die niet op professionele basis werken bij de aanbiedende organisaties op de playgrounds. Daarnaast is ook waar te nemen dat er begeleiders werken vanuit organisaties die weinig relatie hebben met de playgrounds waar ze activiteiten verzorgen. Dat kan doorwerken in de betrokkenheid die een begeleider voelt voor de jongeren en het veld ter plekke.

De RKF maakt met de organisaties die op de playgrounds activiteiten organiseren afspraken over het aantal uren dat zij een programma verzorgen. In de praktijk komt dit meestal neer op zo'n 8-10 uren per week. Deze uren zijn meestal ingebed in de andere

activiteiten van sportbegeleiders, die zij uitvoeren op ofwel andere plekken in de wijk (bijvoorbeeld sporthallen) of op aangrenzende sportvelden, zoals te zien op Vermeerpark en Schuttersveld. De programma's lijken over het algemeen goed te lopen; de RKF houdt daar zelf behoorlijk goed zicht op door geregeld contact te houden en bezoeken aan de playgrounds te brengen. Van de faciliteiten op de playgrounds hangt af wat de variatie aan sporten is die wordt aangeboden. Er moet wel gezegd worden dat op vrijwel alle onderzochte playgrounds problemen geconstateerd zijn met de aangeboden programma's: het kwam meer dan eens voor dat geplande activiteiten niet doorgingen om onduidelijke redenen; soms was het programma bij (te)veel jongeren niet bekend; activiteiten duurden te kort of vonden plaats onder niet goed gekwalificeerde begeleiders; voor sommige specifieke groepen was te weinig en geen aanbod, met name meisjes en jongeren boven de 13 jaar; variatie was er niet altijd voldoende: voetbal is verreweg dominant; tijden van de programmering kwamen niet overeen met de behoefte van gebruikers (bijvoorbeeld 's avonds).

De gesignaleerde problemen hebben dikwijls te maken met de (interne) organisatie en coördinatie achter het programma van activiteiten bestaat. Het onderzoek heeft zich daar niet op gericht, maar er is hier wel een duidelijk punt te maken. In het hoofdstuk waarin we de onderzochte playgrounds hebben neergezet bleek dat op iedere playground andere sportaanbieders werkzaam zijn; en op sommige playgrounds zelfs meer dan één. De RKF moet de begeleiding op de playgrounds, die ze zelf zo wezenlijk vindt, uit handen geven aan andere organisaties en verliest daarmee een directe betrokkenheid en directe controle. Alleen op Vermeerpark zijn RKF sportbegeleiders te vinden, in de vorm van stagiairs van het Mondriaan college in Den Haag. Een probleem daarbij kan zijn dat iedere organisatie zijn eigen visie houdt op de begeleiding van sportactiviteiten, en bovendien mogelijk zijn eigen interne coördinatieproblemen projecteert op de uitvoering van het programma. De andere kant is dat de RKF met deze organisaties lokale partners heeft gevonden die dikwijls goed wegwijs zijn op de playgrounds en de omringende wijk.

Conclusies en voorstellen voor interventie

De hoofdstukken één tot en met vier van dit onderzoeksrapport hebben tot doel gehad om een rijk en gevarieerd beeld te geven van de concrete processen en activiteiten op de zes onderzochte RKF playgrounds. Het ging om de playgrounds Marslaan (Bergen op Zoom), De Hoogte (Groningen), Vermeerpark (Den Haag), Reigersbos (Amsterdam), Schuttersveld (Rotterdam) en Park de Gagel (Utrecht). Achtereenvolgens zijn de onderzochte zes playgrounds zelf getoond, de gebruikers van de playgrounds besproken, de activiteiten op de playgrounds geschetst en de begeleiding belicht. Uit de beschrijvingen zijn tal van aspecten naar voren gekomen die verband houden met sociale cohesie en sociaal kapitaal.

belangrijkste bevindingen

De belangrijkste bevindingen uit het rapport kunnen we groeperen langs de volgende lijnen: (1) relatie playgrounds met de buurt; (2) organisatie op de playgrounds; (3) begeleiding van activiteiten op de playgrounds en (4) betekenis van playgrounds voor jongeren.

(1) Relatie RKF playgrounds met de buurt

- De verscheidenheid van de RKF playgrounds is een opvallend en sterk punt. Vooral krachtig is het wanneer er, zoals in de meeste gevallen, direct aangrenzend of in de dichte nabijheid andere mogelijkheden voor spel en sport zijn.
- De variatie aan sport- en spelmogelijkheden die de playgrounds en hun locatie meestal bieden, trekt een grote diversiteit aan gebruikers uit verschillende leeftijdsgroepen en met verschillende interesses. De playgrounds trekken actieve bewoners aan, maar ook vanuit formele organisaties (welzijn, zorg, onderwijs) komen mensen gebruik maken van

de sportmogelijkheden. Daardoor zijn de playgrounds een kruispunt van ontmoeting in de wijk met volop mogelijkheden voor het leggen van contacten en het maken van relaties. Dit zorgt ervoor dat de lokale inbedding van de playground in de omringende buurt of wijk goed is. In die zin dragen de playgrounds bij aan het leggen van zgn ‘weak ties’ die belangrijk zijn voor sociale cohesie.

(2) Organisatie op de playground

- De begeleiding van activiteiten is in handen van lokale organisaties, waardoor het voor de RKF moeilijk is om een directe bemoeienis en controle te hebben op de uitvoering ervan op de playgrounds. Aan de andere kant is het goed dat de RKF lokale partners heeft die de mogelijkheid hebben tot direct contact met de wijk en de bewoners.

(3) Begeleiding van activiteiten op de playground

- Begeleiding van sportactiviteiten kan sterk bijdragen aan de (verdere) ontwikkeling van vermogens en sociaal kapitaal van jongeren. Op de eerste plaats doordat het regels en structuur voor sporten en gedrag biedt waardoor er beter en gericht kan worden gespeeld en waardoor verschillende groepen en individuen de kans krijgen om te sporten. Op de tweede plaats heeft de sportbegeleider een belangrijke rol in het versterken en verbeteren van gedrag door jongeren te complimenteren, te corrigeren en te troosten. Dit is vaak een delicaat proces, waarin van begeleiders de nodige sensitiviteit wordt gevraagd.
- Het bestaan van programma's van begeleide en gerichte activiteiten is belangrijk voor het met elkaar in contact brengen van jongeren. Deze activiteiten kunnen ‘bridging’ kapitaal opleveren.
- Georganiseerde activiteiten zijn essentieel voor het bereiken van die groepen (meisjes, jongeren tot 13 jaar) die zonder begeleiding minder kans hebben om op de playgrounds te sporten.
- Een aandachtspunt bij het aanbrengen van structuur en regels bij begeleide activiteiten is het gevaar dat begeleiders in de praktijk groepen en jongeren kunnen uitsluiten, op basis van hun percepties van ‘lastig’ gedrag, die mogelijk juist betrokken zouden moeten worden bij de activiteiten.

(4) Betekenis van de playgrounds voor jongeren

- Playgrounds zijn betekenisvolle plaatsen voor jongeren. Het zijn plekken waar zij sociaal kapitaal kunnen verwerven in de vorm van respect, identiteit en erkenning.
- Sporten op eigen initiatief heeft volop ruimte naast de georganiseerde activiteiten op de playgrounds. Dat moet ook zo blijven, omdat jongeren aangeven ook juist veel plezier te beleven aan het spelen volgens eigen regels. Bovendien draagt dit sporten in eigen groepen bij aan 'bonding' relaties die belangrijk zijn voor het gevoel van 'ergens bij horen' (identiteit).
- Sporten op eigen initiatief is niet 'ongeorganiseerd'. Jongeren zijn uitstekend in staat om hun eigen sporten te reguleren en bovendien zijn zij daar erg creatief in. Dat is een vorm van sociaal kapitaal dat erkend moet worden als deel van de eigen identiteit van jongeren. Bovendien kunnen deze capaciteiten verder ontwikkeld worden door jongeren te betrekken bij de begeleiding van sportactiviteiten op de playgrounds. Dat helpt andersom ook de lokale inbedding van de playgrounds in de buurt verder.
- Oudere jeugd (rond 16 jaar en ouder) heeft mogelijkheden om op te treden als voorbeeld voor jongere kinderen, zowel in het sporten zelf als in sociaal gedrag.

voorstellen voor interventie

Deze bevindingen bieden voldoende aangrijpingspunten om samenhangende en gerichte interventies te kunnen formuleren. We doen hieronder een aantal voorstellen voor interventie en voor verder onderzoek, die gerangschikt zijn langs de lijnen zoals hierboven genoemd.

Relatie playground met de buurt

1. Haak in op bestaande initiatieven uit de wijk en beweeg de mensen achter deze initiatieven richting de mogelijkheden van de playground als ontmoetingspunt en als plek om te sporten. Motiveer en betrek in dat kader ook nadrukkelijk actieve bewoners (bijvoorbeeld ouders van kinderen op de playground) bij activiteiten op de playgrounds.
2. Versterk de inbedding van de playgrounds in het netwerk van de wijk door lokale organisaties (scholen, buurthuizen etc) te bewegen om gebruik te maken van de

playgrounds. Zo kan geprobeerd worden om hen de playgrounds te laten gebruiken op de 'stille' tijden, vooral 's ochtends. Activiteiten moeten zoveel mogelijk over de hele dag verspreid worden.

Organisatie op de playground

3. De bestaande programma's van activiteiten nader bestuderen en voorstellen voor verbetering doen, met name op het punt van variatie in sportaanbod, het aanbod aan specifieke groepen en een variatie aan tijden over de dag.

Begeleiding van activiteiten op de playground

4. Competenties van sportbegeleiders verder helpen ontwikkelen, die gericht zijn op het versterken van sociaal kapitaal bij jongeren en op de 'insluiting' van jongeren en groepen die niet vanzelf een plaats op de playground hebben. Dat gaat bijvoorbeeld over de toepassing van regels en structuur en over het betrekken van jongeren op de playground en het aanspreken op gedrag.

Betekenis van playgrounds voor jongeren

5. Betrekken van met name oudere jeugd (late tieners) bij activiteiten op de playgrounds. Het gaat dan om het vinden, coachen en volgen van jongeren richting de begeleiding van activiteiten op de playgrounds. Instrument voorhanden bij de RKF is het toekennen van 'scholarships'.

interventies en de 'sport club' RKF

De bovenstaande interventies zijn nadrukkelijk als voorstellen bedoeld. Het is essentieel voor het welslagen van de interventies dat zij aansluiten bij de specifieke situatie op de playgrounds. Daarom wordt hier geen blauwdruk geformuleerd die gestandaardiseerd toepasbaar zou zijn. De interventies zullen vooral concreet en kleinschalig moeten zijn, waardoor ze direct zichtbaar zijn voor betrokkenen op de playgrounds en waardoor hun effect op de bestaande processen op relatief korte termijn kan worden ervaren en geëvalueerd. Bovendien hoeven de interventies dan niet de dagelijkse processen en activiteiten te verstoren; het zijn procesinterventies die eerder ontdekt worden in het proces dan vooraf gekend (Bate, 2001: 201). Een bruikbare metafoor om over dit soort

interventies te spreken is die van ‘acupunctuur’: interventies die gericht zijn op die aspecten of gebieden waar ze een maximale invloed op het proces kunnen uitoefenen en die tegelijk praktisch ‘doenbaar’ en haalbaar zijn in de uitvoering (zie Cumberlidge & Musgrave 2007: 132).

De interventies zullen geformuleerd worden langs de vier genoemde lijnen, die direct voortkomen uit de bevindingen en conclusies uit dit rapport. Per playground worden de interventies vervolgens nader uitgewerkt. Iedere playground heeft zijn eigen karakter, en zijn eigen mogelijkheden en uitdagingen met betrekking tot het versterken en ontwikkelen van sociale cohesie en sociaal kapitaal. De ‘motor’ achter deze processen is het organiserend vermogen van actoren: van de jongeren, van de sportbegeleiders, van lokale organisaties (zowel formeel als informeel) en, last but not the least, van de buurtbewoners. Laten we het als volgt formuleren: het versterken van sociaal kapitaal en sociale cohesie zijn sterke doelstellingen, omdat ze aan mensen (jongeren zowel als ouderen) in de wijk gereedschappen geven om hun leven vorm te geven, individueel en met elkaar. Maar wij willen, in het kader van het project SC RKF, ook zien of en hoe zij deze gereedschappen kunnen *gebruiken* in de concrete praktijk van activiteiten op de playgrounds. “Sociaal kapitaal is van belang, niet op zichzelf, maar om wat je er mee doet, of om wat je ermee kunt bereiken, net als met andere vormen van kapitaal”, schrijven Forrest & Kearns (2001: 2141, *mijn vertaling* JV). Sociaal kapitaal moet zich uitdrukken in organiserende vermogens van verschillende mensen en partijen en in het op elkaar afstemmen en betrekken van deze vermogens op de playground.

Op dit punt raken we aan een andere expliciete doelstelling van het project SC RKF, namelijk het opzetten van een ‘clubverband’ rond de playgrounds die bijdraagt aan de versteviging van sociale cohesie. We stellen hier voor om het ‘clubverband’ vorm te geven als een netwerk, conform de theoretische gedachten over sociaal kapitaal en sociale cohesie, met mogelijkheden voor ‘weak ties’ en ‘bridging’ sociaal kapitaal. De playground proberen we de kern te maken van een actief netwerk van personen en (formele en informele) organisaties uit de buurt. (Deze vorm past overigens bij aanbevelingen die Bouw en Karsten (2004: 201) doen om buitenspeelruimten te maken met verschillende partijen). De nadruk ligt van oudsher bij de RKF op actieve bewoners en eigen initiatieven vanuit de wijk. Die kracht moet worden behouden, maar vooral versterkt. Deze initiatieven en mensen krijgen een prominente plaats in het genoemde netwerk, omdat dat de lokale inbedding verstevigt. Maar daarnaast is juist ook goed om formele organisaties zoals welzijnswerk, gemeente maar ook school, kerk en moskee een plaats te geven in het netwerk omdat zo nieuwe relaties van de grond kunnen komen die het (‘bridging’) sociaal kapitaal van de gebruikers kunnen versterken. Twee krachtige principes zijn voor het bouwen van het netwerk verder leidend, uitgaand van het gegeven

dat de playgrounds een stedelijke, publieke plek zijn. Het ene principe is benoemd door Whyte (1988: 9) in zijn klassieke studie naar de stad: wat mensen aantrekt is de aanwezigheid van andere mensen. Met andere woorden: zorg dat je mensen trekt naar de playgrounds. En het andere principe is van Jane Jacobs (1962): diversiteit aan mogelijkheden en aanbod gedurende de dag zorgt voor aantrekkingskracht, dynamiek en veiligheid. Met andere woorden: zorg voor een divers aanbod aan activiteiten. We hebben in de voorgaande hoofdstukken gezien dat op de playgrounds de potentie op dit gebied groot is.

Resultaat zou moeten zijn dat er voortdurend activiteit en beweging is op de playground, zodat de playground een plek is waar mensen elkaar kunnen ontmoeten, leren kennen, en met elkaar in contact komen. Dat gebeurt niet *per se* in een vast en gelijkblijvend verband, maar eerder nog dynamisch en wisselend. De naam van dit dynamische netwerk is de SC RKF. Nodig daarvoor is wel dat er voortdurend interventies worden uitgevoerd van de soort (klein, direct, procesmatig) die wij hierboven hebben beschreven. In dat kader streven we ernaar om per playground een soort 'makelaar' te hebben, een actieve persoon (liefst uit de wijk) die partijen en mensen kan uitnodigen deel te nemen aan het netwerk (de SC RKF), hen samen te brengen en de playground te coördineren, in naam van (en gefinancierd en gesteund door) de RKF.

Dit levert op iedere playground mogelijk een ander type netwerk op, afhankelijk van behoeftes en mogelijkheden. Van de RKF zelf zal per netwerk en afhankelijk van de fase waarin een netwerk zich bevindt een andere rol worden verlangd: (mede) initiërend, meedenkend, stimulerend, faciliterend. Hiermee komt de huidige, soms moeilijke relatie, met bestaande formele partners (die activiteiten organiseren) in een ander, productiever, licht te staan.

Samenvattend, de voorstellen voor interventies zijn kleinschalig en procesmatig en worden per playground specifiek uitgewerkt. De optelsom van deze interventies zouden op een gegeven moment een actief netwerk moeten gaan vormen van personen, partijen en activiteiten uit de directe omgeving van de playground. Dit dynamische netwerk is de virtuele netwerkorganisatie SC RKF, dat staat voor zowel Sport Club als voor Sociale Cohesie RKF.

Literatuur

- Bakker, I., Vries, S.I., Boogaard, C.M.H. van den, Hirten, W.J.E.M.v., Joore, J.P. & Jongert, M.W.A. 2008, *Playground van de toekomst. Succesvolle speelplekken voor basisscholen.*, TNO, Leiden.
- Bate, P., Khan, R. & Pye, A. 2000, "Towards a Culturally Sensitive Approach to Organization Structuring: Where Organization Design Meets Organization Development", *Organization Science*, vol. 11, no. 2, pp. 197-211.
- Blokland, T. 2003, *Urban Bonds*, Polity.
- Blommaert, J., Collins, J. & Slembrouck, S. 2005, "Polycentricity and interactional regimes in 'global neighbourhoods'", *Ethnography*, vol. 6, no. 2, pp. 205-235.
- Boeije, H. 2005, *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen.*, Boom, Amsterdam.
- Boessenkool, J., Eekeren, F. & Lucassen, J. 2008, *Moderniseringsambities voor sportverenigingen gaan aan behoeften van driekwart van clubs voorbij*, article edn, Universiteit Utrecht.
- Bolt, G. & Dekker, K. 2007, "Sociale cohesie in de buurt: verschillen naar etniciteit en sociaal-economische status" in *De stadsbuurt: ontwikkeling en betekenis*, eds. R.v. Kempen & S. Musterd, van Gorcum, Assen, pp. 83-94.
- Boocock, S.S. 2005, *Kids in Context: The Sociological Study of Children and Childhoods*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Bouw, C. & Karsten, L. 2004, *Stadskinderen. Verschillende generaties over de dagelijkse strijd om ruimte*, Aksant, Amsterdam.
- Breedveld, K. & Meulen, R. van der 2003, "Vertrouwen in de sport. Een empirische analyse van de relatie tussen sportdeelname en sociaal kapitaal.", *Vrijtijdstudies*, vol. 20, no. 2, pp. 37-49.
- Bucholtz, M. 2002, "Youth and Cultural Practice", *Annual Review of Anthropology*, vol. 31, no. 1, pp. 525-552.
- Collins, R. 2005, *Interaction Ritual Chains (Princeton Studies in Cultural Sociology)*, Princeton University Press.

- Cumberlidge, C. & Musgrave, L. 2007, *Design and Landscape for People: New Approaches to Renewal*, Thames & Hudson.
- Elling, A. & Knoppers, A. 2005, "Sport, gender and ethnicity: practices of symbolic inclusion/exclusion", *Journal of Youth and Adolescence*, vol. 34, no. 2, pp.257-268.
- Ellis, G.D. 2003, *J.B. Nash lecture: "Wrestling J.B. Nash"*, Department of Parks, Recreation and Tourism, University of Utah.
- Emerson, R.M., Fretz, R.I. & Shaw, L.L. 2007, "Participant observation and fieldnotes" in *Handbook of ethnography*, eds. P. Atkinson, A. Coffey, Delamont, S. Lofland, J. & L. Lofland, Sage Publications, London, pp. 352-368.
- Evenblij, M. 2007, *Respect! Onderzoek naar sociale cohesie in Nederland*, Aksant, Amsterdam.
- Forrest, R. & Kearns, A. 2001, "Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood", *Urban Studies*, vol. 38, no. 12, pp. 2125-2143.
- Goffman, E. 1966, *Behavior in Public Places: Notes on the Social Organization of Gatherings*, Free Press.
- Heller, F. 2004, "Action research and research action: a family of methods" in *Essential guide to qualitative methods in organizational research*, eds. C. Cassell & G. Symon, Sage Publications, London, pp. 349-360.
- Jacobs, J. 1964, *The death and life of great American cities*, Penguin in association with Cape.
- Janssens, J., Roques, C. & Verweel, P. 2005, "Kleurrijke zuilen. Over de ontwikkeling van sociaal kapitaal door allochtonen in eigen en gemengde sportverenigingen.", *Vrijetijdstudies*, vol. 23, no. 4, pp. 7-22.
- Kearns, A. & Parkinson, M. 2001, "The Significance of Neighbourhood", *Urban Studies*, vol. 38, no. 12, pp. 2103-2110.
- Kleinbans, R. 2007, "'Net als kwartjes in een spaarvarken': de betekenis van sociaal kapitaal in geherstructureerde buurten" in *De stadsbuurt: ontwikkeling en betekenis*, eds. R.v. Kempen & S. Musterd, van Gorcum, Assen, pp. 95-108.
- Mostert, I. 2007, *Doe relaxed en kom sporten!*, Hogeschool, Rotterdam.
- Nash, J.B. 1928, *The organization and administration of playgrounds and recreation*, A. S. Barnes,.
- Putnam, R.D. 2001, *Bowling Alone : The Collapse and Revival of American Community*, 1st edn, Simon & Schuster.
- Putnam, R.D., Leonardi, R. & Nanetti, R. 1992, *Making Democracy Work*, Princeton Univ Pr.
- Silverman, D. 2007, *A Very Short, Fairly Interesting and Reasonably Cheap Book about Qualitative Research*, Sage Publications Ltd.

- Silverman, D. 2004, *Doing Qualitative Research: Second Edition*, Sage Publications Ltd.
- Vermeulen, J. 2001, *De naam van de school. Worstelen met identiteit op een christelijke hogeschool*, Ten Have, Baarn.
- Verweel, P. 2007, *Respect in en door sport*, SWP, Amsterdam.
- Whyte, W.H. 1990, *City: Rediscovering the Center*, 1st Anchor Books Ed.
- Winter, M.d. & Kroneman, M. 1998, *Het effect van buitenspelen. Wetenschappers onderzoeken economische waarde*, NUSO, Amsterdam.